

kara kabare
topluluk deneyimi
tiyatroda hiyerarşisiz topluluk oluşturma
ve
armağan ekonomisi pratikleri

derleyen: Şirvan Akan

*asla özgür olamam
şu an özgür olmazsam
- Nick Cave*

dilimin bağını çöz,
göğsümü genişlet,
kelimelerim Senin kelimelerin olsun.

ÖNSÖZ

bu deneyim metnini, kara kabare topluluğunun liderlerinden biri olarak, deneyimimizi paylaşmak niyetiyle, topluluk üyelerinin geribildirimlerini ve ZBAM! oyunu döneminde aramıza katılan dramaturg/yönetmen yardımcısı Dilan Erdoğan'ın özenle tuttuğu prova notlarımızı da derleyerek bir kaç yıl içerisinde oluşturdum. her ne kadar kolay takip edilebilmesi için kronolojik bir sıralama izlemeye çalışsam da, deneyimimizin döngüsellği ve süreç odaklı oluşu, metnin de böyle olmasına yol açtı.

yazılı tarihe dair bir aidiyet hissetmem oldukça zor görünüyor. galiplere görece bir “mağlup”, yırtmış olanlara görece bir “yırtamamış” olarak kendi tarihimi yazmanın, kendi sürecimi onurlandırmanın ve bunu paylaşmanın, sürekli elimden alınıyor gözüken gücümü geri kazanmak için bana yardımcı olacağını seziyorum. bireysel güçlenme hikayelerinin samimi paylaşımlarının diğer bireylerin güçlenmesine, dalga dalga yayılıp güçlenmiş topluluklar oluşmasına nasıl etki ettiğini birinci elden deneyimledim. bu paylaşılanların da güç, ümit ve deneyim olarak kalplerde yer bulmasını, kalplerimizde mümkün olduğunu bildiğimiz daha güzel bir dünyaya ilham olmasını diliyorum.

sevgiler,
şirvan.

2011 yılında meymenetsiz musibet'i yazdığım da üniversite yıllarımdan beri oyun yazmamış, konservatuardan mezun oluşumun sonrasında yaklaşık sekiz seneyi kapsayan bir süreyi kendimi yetiştirmeye adanmıştım. oyuncu ve drama hocası olarak çalışmaya devam ederken, çeşitli kaynaklardan karşılaştırmalı olarak yakın Türkiye tarihi okudum (kendimi en eksik hissettiğim konu buydu), feminizmle tanıştım ve ruhsal olarak kendi üzerimde çalışmaya devam ettim. vardığım duraklardan birinde, kendime tiyatrocı “olMAMA” izni verdiğimi, tiyatro yapmasam bile ‘kendimi sevmeyi’ taahhüt ettiğimi hatırlıyorum. biraz bunun sonucunda, biraz da oyunculuk deneyimlerimde yaşadığım çeşitli sıkıntılı duygu ve durumlar neticesinde, meymenetsiz musibet'i aslında *kötü oynama özgürlüğüm* için yazdım.¹

bugün geri dönüp baktığımda, elimdeki en değerli kaynağın çağrıya yanıt veren insanlar olduğunu görüyorum. meymenetsiz musibet için yaptığım çağrıya Selin Zafertepe, Defne Koldaş ve Hakan Çeliker yanıt verdi. dördümüzün oynadığı ve Selin'in yönettiği oyunun prova süreci devam ederken, Ak'la Kara Tiyatrosunda bir çocuk oyununda çalışıyorduk Selin'le birlikte. Ak'la Kara yeni kurulmuştu ve bizim oyunumuzu bünyelerine almayı teklif ettiler. sezon sonuna gelindiğinde ise bizimle yollarını ayırmak istedikleri oldukça netti. işte kara kabare, buradan ayrılışımız ve oyunu devam ettirme ihtiyacımız doğrultusunda kuruldu. bu deneyimi onurlandırmak istiyorum, çünkü tepeden belirlenmiş ilkelerle kurduğumuz bir topluluk olmadı hiçbir zaman bizim alanımız; daha çok ihtiyaca göre, süreç içerisinde şekillenen, esnek bir yapı oldu.

kendi tiyatromuzun çatısında oynamaya başlamak, başka sorgulama süreçlerini de beraberinde getirdi. o dönem benim için en can yakıcı konu, sahne üzerinde söylediğim söz ile oyunun seyirci ile buluşma şekli arasındaki hizasızlıktı. yani oyunda üstü süslü şekillerle kapalı da olsa, sonuçta mülkiyet karşıtı bir söz söylenmekteydi; seyircinin bilete verdiği para, bu paradan kesilen vergi ise kendimle çelişkiye düştüğüme dair bir kaygı yaratıyordu. politik tiyatro yapmaktan yaşadığım toprakların iyiliğine katkıda bulunmayı anlıyor, sadece sahne üzerinde söylenen sözleri yeterli bulmuyor, katkımı alıcısıyla buluşturma yolunu, yani üretim/tüketim ilişkisini değiştirme ihtiyacı duyuyordum.

o dönemlerde frisyakıllar, çemberler, yogalar Türkiye'de bu kadar yaygın değildi, ya da benim radarımda değildi; henüz Gezi'yi de yaşamamıştık. seyirciyle başka ne şekillerde buluşabileceğimizi düşünürken gerçekten beynimizi yaktık. bir noktada, topluluk olarak hâlâ en zorlandığımız konu olan ‘halkla ilişkiler’ alanında bize yardımcı olma niyetiyle aramıza katılan Sinem Bozbulut, Feriköy pazarından Memo ve o dönemdeki partnerim Umur ile ‘acaba oyunun sonunda seyirciyle birlikte hep beraber aşure mi pişirsek?’ diye düşündüğümüzü hatırlıyorum. bu keyifli ama çaresiz kayboluş içerisinde bir yerde, kendimi Feriköy organik pazarında “organik tiyatro” şiarıyla bilet satarken buldum.

neyse ki, tek deliren biz değiliz. sonunda Zumbara²'yı keşfettik ve Türkiye'de ilk defa (sanırım dünyada da, ama böyle deyince kibirli duyulmaktan korkuyorum) zaman ödemesi

¹ oyun metnine armağan ekonomisiyle ulaşabilirsiniz: <https://karakabare.com/oyunlar/meymenetsiz-musibet/>

² para yerine zamanın kullanıldığı bir zaman bankası. maalesef kapanmış sanırım.

yoluyla tiyatro bileti armağan etmeye başladık. benim armağan ekonomisi kavramıyla tanışmam aslında bu şekilde oldu. daha sonra hepsi birbiri içinden çıkan ve organik şekilde akan yoga eğitimlerim, Şiddetsiz İletişim³ ve Anadolu Jam⁴ kafamda büyük bir berraklık, kalbimde büyük bir ferahlık yarattı; buralarda tanıdığım insanlar yoluma ışık oldu. özellikle ‘çember’⁵ deneyimlerim, tiyatro anlayışımı derinden etkiledi ve dönüştürdü.

meymenetsiz musibet, kendime kötü yazar, kötü oyuncu, kötü yönetmen olmaya izin verdiğim, sadece kendim sahnede görmekten hoşlanacağım bir biçim ve üslup aradığım, yetişkinliğimin ilk oyunu oldu. oyunun yaratım sürecinde kendi içimizde ettiğimiz kavgaların hiçbiri, çok şükür ki arkadaşlığımıza zeval getirmedi. o dönemde henüz topluluk liderliği, çatışma çözümü gibi konularda farkındalığım ve deneyimim azdı. kendi yazdığı oyunları sahneleyen bir yönetmen için kendisine kafa tutan, seçimlerini sorgulayan, hatta beğenmeyen ve bunu dile getirebilecek kadar işini seven oyuncuların ne kadar büyük bir nimet olduğunu sonraları anlayabildim. besteleri Defne’nin o dönemdeki partneri yaptı; bu da topluluğumuzun ‘aynı toplulukta sevgili olmak’ konusunda ilk deneyimi oldu. bunu da özellikle belirtmek istedim çünkü daha sonraları, bugün anladığımız anlamda şiddetsiz, hiyerarşisiz bir armağan topluluğu olmaya doğru yöneldiğimizde, sevgililik konusu gündemimizde kalmaya devam etti. zaten meymenetsiz musibet’te de çıkan anlaşmazlıklar sonucunda bestelerin bir kısmını sonradan Hakan ile Defne birlikte baştan yaptılar.

meymenetsiz musibet – Ak’la Kara Tiyatrosu, 2012

meymenetsiz musibet’i Kadıköy - Nazım Hikmet ve Maya Sahnelerinde, bazen dopdolu, bazen bomboş salonlara oynadık. henüz herhangi birimizin vizyonunda kalıcı bir topluluk oluşturmak yoktu, hatta topluluk lafı bir kavram olarak kullandığımız dilde bulunmuyordu.

³ <https://www.siddetsiziletisim.com/>

⁴ <https://sivildusun.net/anadolu-jam-yasami-donusturenler-bulusuyor/>

⁵ sade ve anlaşılır bir tanım için: <http://yeniyedogru.com/blog/2020/05/cember-101/>

aşureden armağan ekonomisine: kendi alanını yaratmak

meymenetsiz musibet bittikten sonra, herkes bir süre kendi yoluna devam etti. ben GalataPerform'da bir oyunda oynarken, Yeşim Özsoy'dan "bürlesk", erotik bir oyun yazmama dair bir istek geldi. ben zaten bir şeyler karalamaktaydım ama kamamber'i son haline getirip bitirebilmem bu rica sayesinde hızlandı. bir oyun yazarı olarak bu süreçte, kişisel olanın politik olduğuna, kendi kişiselliğimin yeterince derinine inersen evrensel bir hakikate ulaşacağıma dair bir inanç ve pratik geliştirmekteydim. kamamber, her cümlesi gerçek, yaşanmış deneyimlerimin stilize edilip şiirselleştirilmesiyle oluşturuldu. teorik bir yerden değil, o an o dönemde yaşayan bir kadın olarak benim için canlı olan konular üzerine yazıldı⁶. bunu da özellikle şeffaflaştırmak istedim çünkü, tahmin edilebileceği gibi oyunun aldığı eleştirilerden biri, yazdıklarımın 'memleketin gerçeğini' yansıtmadığı yönündeydi. kamamber ile davet edildiğimiz bir tiyatro festivalinde, büyüklerimizden bir erkek oyun yazarı oyun çıkışında gelip *sahne bu şekilde 'mastürbasyon' yapamayacağımı, anlattıklarımın bu ülkenin gerçekliğinde yeri olmadığını* beyan etti. ben de nasıl olduysa sükunet içerisinde, yazılanların benim başımdan geçtiğini, kendi tecavüz deneyimimi aktardığımı, ben de bu ülkenin çocuğu olduğuma göre bu deneyimin de bu ülkenin gerçekliklerinden biri olduğunu, çok şükür ki dile getirebildim. her ne kadar bu kısa ve tetikleyici diyalog tatsız gibi görünse de, beni netleştirdiği için minnettarım; bu geribildirim duymasaydım kendimi bu ülkenin gerçekliklerinden biri olarak ifade edişim bu kadar net olmayabilirdi.

kamamber – Maya Sahnesi, 2016

kamamber için çağrım, bu sefer metne ve topluluğa da büyük katkıları olan Burcu Halaçoğlu ve Nilay Erdönmez de cevap vermişti. yine Defne ve Selin'in de rol aldığı, benim yönetmen koltuğunda oturduğum, besteleri ise Gözde Berberoğlu Özen'in yaptığı kamamber'i çalışırken, önümüze koyduğumuz iki niyet vardı:

⁶ oyun metnine armağan ekonomisiyle ulaşabilirsiniz: <https://karakabare.com/oyunlar/kamamber/>

- erkeklerle bir aradayken çok rahat ortaya çıkarabildiğimiz flört (yaratıcı yaşam) enerjisini kadınlara birlikteyken de etkinleştirebilmek

- seyirciden önce kendimizi dönüştürmek; yani metinde, sahnede iddia ettiğimiz bazı yol ve yöntemleri, bakış açılarını ve pratikleri önce kendimiz deneyimlemek

kamamber'in ilk yaratım aşamasında, ışık tasarımcısından kostüm tasarımcısına kadar sadece kadınlarla çalıştık; o yaşam enerjisini kadın kadına uyandırma niyeti de benim için kolaylıkla ve doğallıkla hayata geçti. kamamber GalataPerform'da 2015 sezonun sonunda 3 kere oynandı. takip eden sezonda GalataPerform'un bizimle yola devam etmek istemediği anlaşılınca, yine kara kabare çatısına geçtik ve ben nihayet mesajı aldım: bundan sonra oyunlarımı kendi topluluğum dışında bir yerde sahnelemeyecektim.

işte bu noktada bizim için bir dönüm noktası yaşandı. ben kadınlardan oluşan kamamber topluluğuna parayla bilet satmak dışında bir yöntem aradığımı söylediğimde, ne şanslıyım ki, her biri kendi alanında tanınmış, ödüllü oyuncular olan bu kadınlar canla başla bir yöntem geliştirmeye kendilerini adadılar. kaygılarımızdan biri, para aradan çıktığında yaptığımız işin 'amatör' olarak olumsuz şekilde algılanacağı yönündeydi ve bu durum, hepimizin kariyeri açısından bir risk teşkil ediyordu. bu riski alabilecek kadar cesur kadınlar karşıma çıktığı için yatıp kalkıp şükrediyorum.

bu tip denemeler hiç yaygın değildi, henüz tanınmış eğitmenler 'bağış usulüyle' eğitim vermiyordu ve pandemi lafını duymamıştık bile. yapmak istediğimiz şeyin adını koyduğumuz ve yöntemini netleştirdiğimiz o geceyi unutmam mümkün değil. Taksim'de prova çıkışlarında sıklıkla gittiğimiz Barba adlı barda kafa kafaya verdik. yapmak istediğimiz şey bize o kadar yapılmamış geliyor ki adını koymakta bile zorlanıyoruz. biletsiz tiyatro? ihtiyaç listesi? ihtiyaç deyince de çok mu muhtaç geliriz kulağa? biz oyuncular olarak erişilmez, insan üstü varlıklar mı olmalıydık? armağan! armağan gişesi!

ücretsiz bir blog açtık, araya aracı girmeden, seyircimizi doğrudan buraya yönlendirdik. bu blogta, her oyun için tüm topluluğun, yazarın, yönetmenin, oyuncuların, tüm tasarımcıların, asistanların ve sahne çalışanlarının ihtiyaçlarının yazdığı bir liste bulunuyordu. bu ihtiyaçlara her şey dahildi: deterjandan tuvalet kağıdına, kitaptan kıyafete kadar. o sıralar ben de Şiddetsiz İletişim eğitimine yeni girmiştım; bu eğitimde tanıştığım sevgili Hülya⁷ dostumun bir geribildirimiyle, o an, o gün için anlayabildiğimiz kadarıyla armağan listemiz tamamlandı: 'bence mutlaka *gönlümden geçen başka bir armağan var* seçeneğini de yazın, yoksa yine karşı çıktığınız şeyi üretme riskiniz var.'

⁷ Hülya Tosun - <https://ruhuhocadagezen.wordpress.com/>

armağan listesi

8 NİSAN CUMARTESİ 20.30'daki oyuna rezervasyon yapmak için aşağıdaki armağanlardan veya para seçeneklerinden birini seçip en alttaki "gönder" tuşuna basın. kişi başı en az bir armağan seçmeniz bizi mutlu eder. başında "ALINDI" yazanlar, daha önce seçilmiş olanlardır.

* Required

'kamamber'i izlemek için ne vermek isterdiniz?

- ☐ ALINDI: 1 masaj seansı
- ☐ tuvalet kağıdı (sahne için)
- ☐ altı çizilerek okunmuş bir sosyoloji kitabı

ilk armağan gişesi denemelerimizden – blogspot, 2016

kamamber dönemindeki ilk listelerimiz, yani armağan gişemiz, bu tip uzun, birkaç bölümden oluşan bir listeydi; resimde görülen nesne/deneyim/emek değiş tokuşu gibi ihtiyaçların sıralandığı bu bölümden sonra, paraya karşı olmadığımızı, oyunu izlemek için nakit parayı da bir armağan olarak kabul ettiğimizi söylediğimiz bir bölüm de mevcuttu. hatta para kavramıyla barışmam armağan ekonomisi sayesinde oldu diyebilirim; meğer ne kolaylaştırıcı bir araçmış! listenin son bölümünde ise, başka kişi ve toplulukları destekleyerek de oyuna bilet alınabileceği “kumbara” adlı bir kısım bulunuyordu. o dönem tam adını koyamasa da sezgilerimizin bize söylediği, bugün olsa karşılıklı bağlılık, hatta varlıklararasılık diyebileceğim, kıymetli bir alandı burası: her tiyatro desteklenmezse hiçbir tiyatro desteklenmez. kadın kitapları basan bir yayınevi ile bizim topluluğumuz birbirine bağlıdır, onların güçlenmesi bizi de güçlendirir... gibi.

işte seyirci bu listeden dilediği armağanı seçiyor, böylece rezervasyonu tamamlanmış oluyordu. oyuna gelirken seçtiği armağanı alıyor/getiriyordu.

bu aynı zamanda *'hayalini kurduğumuz dünyayı hemen şimdi burada hayata geçirelim'* ilkesinin bir pratiğiydi. bence topluluk olarak en büyük başarılarımızdan biri, çok farklı dünya görüşleri olan insanların bir arada durabilme becerisi oldu; o yüzden şimdi burada kendi adıma konuşayım, kamamber ekibindeki herkes o dönem böyle düşünmüyordu çünkü: hayalini kurduğum dünyada güvenin hüküm sürdüğünü düşünüyor, bunu özlüyordum. öyleyse güveni şimdi şu an hayata geçirmeliydim; yani seyirci hiçbir armağan getirmeden gelir ve ben de aç kalırım/emeğimin karşılığını alamam kaygısının yerine, insanlığa, armağanlaşmaya

güvenmeyi seçtim, evrenin bizi gözeteceğine dair niyetler koydum. bu noktada hepimizin geçimini başka kaynaklardan sağladığını belirtmek istiyorum. bu konunun tetikleyici olabileceğini bildiğimden biraz açmak, okuyucuyla birlikte düşünmek isterim.

her şeyden önce şimdi yazacaklarım sadece benim düşünce duraklarım, araştırmam ve deneyimimden ibaret. hiçbir şekilde mutlak doğruyu yansıtmaz. tiyatro yaparak ‘hayatını kazanmak’ üzerine derinleşmek istiyorum: Charles Eisenstein⁸’ın da dediği gibi, sizce de ‘hayatını kazanmak’ lafında bir tuhaflık yok mu? ben zaten hayatta değil miyim, neyi kazanıyorum? yemek, içmek ve barınmak gibi temel ihtiyaçlarım için, yani yaşamın yeniden üretilmesi topluma (benim anlamlar dünyamda ‘büyük topluluğa’) bir katkı sunmam gerekiyor, bunu anlayabiliyorum. başka bir dönemde yaşasaydık, misal bir kabile hayatımız olsaydı, akşam ateşin başında çok güzel şarkı söyleyip dans ettim, çok sağlam hikayeler anlattım diye, ertesi gün tohum toplamak, sepet örmek ve yemek pişirmek işlerinden muaf mı olacaktım? bana sanki muaf olmazmışım gibi geliyor. tiyatroyu çok kıymetli bir katkı olarak görüyorum ama yaşama başka türlü katkılar da sağlayabilirim. lafı çok uzatmak istemem ama, yaşamı doğrudan yeniden üreten kendi yiyeceğimi yetiştirmek, kıyafetimi dikmek gibi her türlü işle bağımın kopuk olmasının pişimde depresyon ve anksiyete yarattığını keşfettim. yani kısaca, ‘sevdiğin işi yaparak para kazanmak’ ilkesini benimsemek istediğimizden yüzde yüz emin miyiz?

gelen paraya hayır diyelim anlamında değil bu. benim yaşadığım dönemde bu alanın kuralları piyasa tarafından konuyor ve bu kurallar koyulurken benim rızam alınmıyor, yaratıcı sürecim değerlendirilmiyor. en basit örneği, ben her sezona yeni oyun yazamıyorum. yeni bir oyun yazmam için *sezon* adıyla tepeden belirlenmiş süreden çok daha uzun bir demlenme, düşünme, hazmetme, büyük topluluğun ihtiyacını araştırma sürecine ihtiyacım oluyor. (pandemi sürecinde de tiyatroların dijitalleşmesiyle çok bağlantı kuramadım, anlayamadım. tiyatro binalarının çatısına küçük bahçeler kursaydık keşke.) bu satırları tiyatrodan para kazanabilen ve her koşulda tiyatro yapmaya uğraşan meslektaşlarımı yermek için yazmıyorum. herkes yapabildiğini en iyi şekilde yapsın, bunu can-ı gönülden destekliyorum. bu da benim yapabildiğim. çeviri yaparak, ders vererek, başka oyunlarda oynayarak aldığım ve evrenin bana sunduğu başka armağanlar sayesinde hayalini kurduğum dünyayı araştırıyorum. bu dünyada bolluk, bereket, sevgi, güven ve barış hüküm sürsün istiyorum, bunu derinden özlüyorum. başka bir profesyonellik⁹ mümkün.

armağan ekonomisine karşı en sık duyduğum eleştiriye değinmek için doğru bir yer burası sanırım:

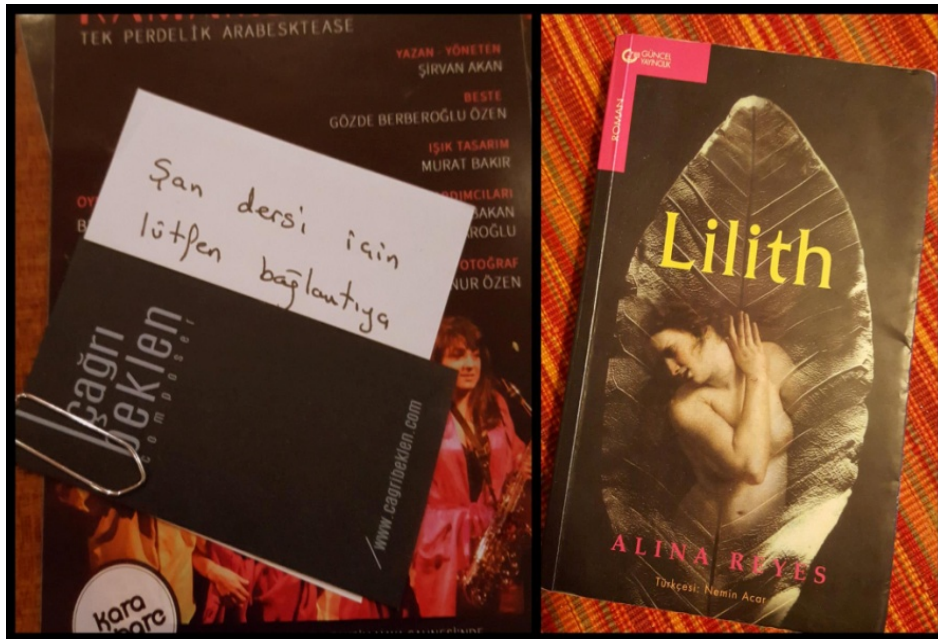
(*belli belirsiz bir acımayla*) - çok naifçe bir yaklaşım.

⁸ <https://charleseisenstein.org/>

⁹ profesyonel kelimesinin kökeninde Ortaçağ İngilizcesi ve Latince’den gelen ‘profes’ var. ilan etmek, ant içmek anlamlarında. profesyonel lafı ilk kullanılmaya başladığı zamanlarda, *birisinin yaptığı işi en iyi şekilde yapacağına ant içmesi* anlamına geliyor. bugünkü anlamı ise, tahmin edeceğiniz üzere, kapitalizmin yükselişe geçtiği 20. yüzyıla ait. kaynak: <https://www.etymonline.com/word/profess>
<https://en.wikipedia.org/wiki/Professional>

evet. benim anlamlar dünyamda bu eleştiri, dünyayı değiştirmek için çok büyük örgütlenmeler ve çok büyük eylemler, hatta savaş gerektiğine dair içselleştirilmiş bir inançtan geliyor. halbuki bana kalırsa, bizi eylemsizliğe ve çaresizliğe düşüren, tam da bu bakış açısı. çünkü benim şu an burada yapabileceğim ve gerçekten de anlamlı olabilecek eylemleri, geçersiz ve anlamsız kılıyor. aynı zamanda yeni bir şeyler kurmak için eskiyi illa yıkmak gerektiğini varsayıyor. halbuki ben de, tek kişilik şu bedene sığan enerjimi, bir şeyleri yıkmaya değil, kurmaya harcamak istiyorum. belki kuracağımız şey o kadar keyifli olur ki, eskisinin modasının geçmesine sebep olur. belki de dostum Defne'nin dediği gibi, iyilikleri çoğaltmak yeterlidir.

hatta belki de hayalini kurduğumuz dünya, biz bir şey yapmasak da aslında bugünün içerisinde mevcuttur! armağan ekonomisi deneyimimizde nasıl bir bolluk bereket, aşk taşkınlığı yaşadık bilerseniz! armağanları paket yapıp süsleyenler, minik tatlı notlar yazanlar! seyirciden aldığımız geribildirimler, oyuna armağanla gelmenin bir 'misafirlğe' gelme hissiyatı yarattığı, girişte neredeyse ayakkabılarını çıkarasaları geldiği yönündeydi. bir de - nedense- özellikle erkek seyirciler, para vermeyi tercih ediyor, bu seçeneğin olmasının yarattığı kolaylığı kutluyorlardı. biz ise hiç tahmin etmediğimiz bir deneyim yaşamaya başladık: normalde işini yapıp eve dönmeye, yani 'hizmetimi verdim işim bitti' deyip gitmeye alışmış tiyatrocular olarak, armağanlaşmanın *ilişki kurmayı* getirdiğini keşfettik! bu her şeyden önce içimizden geliyor, o çok istediğimiz armağanı getiren seyirciyi merak ediyor, çıkışta bulup kucaklama isteği duyuyorduk. bazı armağanlar ise bu ilişkileneceği mecbur kılıyordu: armağan olarak sigara bırakma deneyimi, şan ya da dans dersi istemişsek, seyirci gişeye iletişim numarasını bırakıyordu ve onu aramak da bize düşüyordu. asla bitmeyen, her yeni oyunda tekrar tekrar dönülen 'tiyatronun işlevini tanımlama' araştırmasında ilk defa, tiyatronun köprü kurucu, birleştirici, topluluk yaratıcı işlevini bu şekilde deneyimlemiş olduk.

kamamber'in armağan gişesinden - 2017

armağanlaşmanın mahcubiyeti

yaptığımız işi piyasanın kurallarından tamamen ayırınca, topluluktaki insanların emekleri alışlagelmiş şekilde karşılanamıyor tabii; yani kısaca prova, yaratım, tasarım, performans süreçleri için belirli bir para vermiyoruz. bu özellikle topluluk lideri ve yönetmen olarak benim üzerimde büyük bir mahcubiyet yarattı. bunun sonucu, aslında sadece seyirciyle değil, birbirimizle de derinden bir ilişkileneceğe ‘mecbur kalmamız’ oldu. benimle çalışan kişiye parasını verip bu paranın karşılığını alıp evine gönderemediğim için, her gün sormak zorundayım: *bugün nasılsın? kendini dengelenmiş hissediyor musun? dengelenmen için sana başka nasıl armağanlar verebilirim?* bu soruların dürüstlük ve şeffaflıkla yanıtlanması için de güvenli bir alan açmak durumundayım. yani biz sadece kulağa spiritüel olarak hoş geliyor diye çemberlemeye başlamadık; çember adabının getirdiklerine gerçekten ihtiyaç duyduk. birbirinden ‘hoşlanmanın’ çok ötesine geçen bu ilişkileneceğe biçimi, daha sonra kara kabare’nin dönüşeceği topluluğun da temellerini attı.

bir de, prova çıkışı Taksim’de barlarda bağlarını güçlendiren bu kemik topluluğa dahil olmayan, ama yine de oyuna tasarımını ya da sahnesini armağan eden insanlar var tabii. Maya Sahnesinde oynamaya başladığımızda rejimiz değişti (oyunu seyirciyle birlikte kurduğumuz çemberde oynamaya karar verdik), ışık tasarımımızı değiştirmek istedik ve bir tasarımcı aramaya koyulduk. değerli hocam Yüksel Aymaz’a bir önerisi olup olmadığını sorduğumda beni kırmadı, bizi Murat Bakır ile tanıştırdı. Murat Bey, aslında bir nevi kemik topluluğun dışında kalıp da armağan ekonomisini anlattığımız ilk kişi oldu. ilk tanıştığımızda, biz armağan ekonomisini anlattığımızda aldığımız cevap ‘estağfurullah; Mehmet Akan’ın anısına her şeyi yaparım’ oldu. babama gösterilen bu rahmet ve saygıyı da bir armağan olarak kabul ediyorum tabii, fakat biz yine de Murat Beye armağan listesini, armağan gişesini anlatmaya, istediği bir armağan olup olmadığını sormaya devam ettik. sonunda ise benim büyük şükranla anımsadığım bir şey oldu, Murat Bey de inanca geldi! armağan listemizde uzun süre kalan *sokak hayvanlarına mama* maddesi gibi ruhumuza çok uygun armağanlar istedi. böylece seyircilerimiz oyuna gelirken, karşılaştıkları kedi köpekleri severek, onları besleyerek yaşama verdikleri armağanı, oyun izleyerek dengeleyebildiler.

Maya Sahnesiyle ilişkimiz de anlatmaya değer. Defne ile liseden tanışıyoruz ve o yıllardan beri birlikte tiyatro yapıyoruz. Maya Sahnesinin ortaklarından biri ise Defne’nin annesi, bizim de maddi manevi her zaman yanımızda olan Nihal Koldaş’tı. sahnenin bir diğer sahibi kıymetli Metin Deniz ise babamın yol arkadaşlarından ve yakın dostlarından. Defne ile liseden beri her zaman Maya Sahnesinde çalıştık. bu aile ilişkilerinin yarattığı imkanları bir ayrıcalık olarak okuyup suçluluk duymak mümkün, ki biz de bazen böyle hissettik. fakat yolun bir yerlerinde, bu ilişkilerin de yaşamın, anne babalarımızın bize sunduğu armağanlar olduğunu keşfettik. meymenetsiz musibet zamanında sahneye bir armağan bırakamadık. fakat kamamber döneminde listemize sahnenin ihtiyaçlarını da eklemeye başladık. bunlar tuvalet kağıdı, deterjan ya da kahve gibi şeylerdi. henüz hâlâ çok az nakit para armağanı alıyorduk. üçüncü oyunumuz ZBAM! döneminde gelen nakit para armağanından sahneye de bir miktar ayırabilmeye başladık. bugün pandemi sürecinde, birçok topluluğa ev sahipliği yapmış, bizim

büyümemize, kendimizi yetiştirmemize ve topluma hizmet etme yollarını araştırmamıza alan açmış bu kıymetli sahnenin kapanmış olmasının yasını tutuyorum.

kamamber iki sezon boyunca haftada bir kez, çoğunlukla kapalı gişeye Maya Sahnesinde oynadı, Devlet Tiyatroları Bursa Uluslararası Balkan Ülkeleri 1. Tiyatro Festivaline aldığı daveti kabul ederek Bursa'ya turneye gitti, XVI. Direklerarası Seyirci Ödüllerinde 'Özgün Yeni Oyun Ödülüne' layık görüldü.

kamamber – Maya Sahnesi, 2016

kendi alanımızın kurallarını koymakta özgür, hatta sorumlu hissettiğimiz için, tiyatro alanında artık birer adet, gelenek, tabir-i caizse racon haline gelmiş her şey, bizim için yeniden gözden geçirilmeye tabiydi. kamamber döneminde, armağan ekonomisiyle tiyatro yapan bir topluluk olarak gala yapıp yapmayacağımız, yaparsak bunu hangi niyetle, ne amaçla ve nasıl yapacağımız tartışması başladı, ve açıkçası hâlâ sürüyor. kamamber için, Gözde'nin de katkısıyla adına 'bağlantı galası' dediğimiz, son oyunda gerçekleştirdiğimiz, çıkışta seyirciye alkol yerine atalık tohum dağıttığımız ve bir sonraki oyun için nakit para armağanı istediğimiz bir etkinlik gerçekleştirdik. bu denemenin güzel yanı, başka bir fonlamanın mümkün olduğunu bize ve büyük topluluğa göstermiş olması, seyirciyi 'tiyatrosuna' sahip çıkmaya davet etmiş olmasıydı (ve topluluğumuz tarihinde ilk defa bir sonraki oyuna elimizde bir miktar bütçeyle başlayabildik). olumsuz olarak addedebileceğim tarafı ise, seyirciden para armağanı toplamış olduğumuz için, benim bir sonraki oyunu yazmaya dair üzerimde baskı hissedip tıkanmam oldu.

kendi kurallarımızı koyduğumuza göre, oyunu bitirmenin, perde kapatmanın zamanını da biz belirleyecektik; bu sorgulama benim anılar dünyamda tuhaf bir deneyim olarak kaldı. ben

yönetmen olarak bir bitmişlik hissi taşıyordum ama bunun benim tükenmişliğimden mi yoksa gerçekten de oyunun bitmişliğinden mi olduğunu sezemedim. arada aracı olmadığı için, rezervasyonların alınması, seyirci sayısının takip edilmesi, yeni liste açılması, bu listeden alınanların çıkarılması, yeni ihtiyaçların eklenmesi gibi işler benim üzerimdeydi. ZBAM! döneminde bu konuda biraz daha iş bölümü yapabildik.

kamamber'i bitirme konusunda konsensüse ulaştığımız ikinci sezonun sonunda oyuncuların geribildirim vermelerini rica ettim ve bunu kayda geçirmek için rızalarını aldım:

- verdiğin ve aldığın armağanlar açısından kendini dengelenmiş hissediyor musun?

Selin - manen dengelenmiş hissediyorum. çünkü duygusal anlamda benim sunabildiğim en yegane armağanım tamamiyle ruhumu ortaya koymak oluyor. her oyundan önce ruhumu bir saksıya koyuyorum ve o saksının içi oraya gelenlerin ortaya koyduğu kendi ruhlarıyla topraklanıp sulanarak büyüyor ve çiçek açıyor gibi hissediyorum. böylece ruhum genişliyor. kendimi daha üretken ve yaratıcı hissediyorum. seyircilerin ve oyuncuların konsantrasyonu ve ortaya koydukları manevi destek ve her anın içinde olduklarını hissetmek, yani son kertede bana verdikleri bütün manevi armağanlarla beslendiğimi ve hep birlikte genişlediğimizi hissediyorum. bu anlamda bir bütünleşme ve birlik hali sarıyor içimi. yalnız olmadığımı düşünüyorum. ortaya çıkabilecek güçlükler kolay aşılar oluyor. benim gibi düşünen ve hisseden insanlarla o anı paylaşmak paha biçilemez bir armağan benim için. hatta belki de bu noktada kendi armağanım onların verdikleri olmasa uçucu bir madde gibi salona yayılacak ve yavaş yavaş kaybolacak ya da saklanmak zorunda kalarak küçük bir boşluğa sığınacakmış gibi... bu yönden belki de benim sunduğum armağan aldıklarım karşısında küçücük ve topluluğun bana armağan ettiği her şeyin içinde naçizane olarak kalıyor.

maddi olarak ise her zaman bir denge hissi söz konusu değil. bunu bir karşılıklı verme alma ilişkisi olarak oturtamıyorum. çünkü herkesin her zaman eşit ölçüde ihtiyaçlarına ulaşamadığını düşünüyorum. ihtiyaçların büyüklüğü veya küçüklüğü tabii ki bir ölçüt oluşturmuyor; birinin o anki ihtiyacı bir tek çiçek, birinin ihtiyacı kitap, birininki de daha lüks sayılmayacak, yaşamsal , "olmazsa olmaz" bir şey olabilir. ama en azından "olmazsa olmaz olana" ulaşabilmek şart olmalı. çünkü o an aldığın ve aynı zamanda ihtiyacın olan armağanı mesela "olmazsa olmaz olan" ihtiyaçlardan "eve dönebilme" karşılığında verebilmen mümkün değil. yani yol paran yerine şoförün herhangi bir ihtiyacını ona armağan etmen maalesef sistem dışı kalıyor! keşke her şey armağan ekonomisiyle dönse, bir çok kişi bunu ister belki, ama tiyatronun dışına çıkıp gerçek sayılan sinsi dünya sistemine döndüğüm an büyülü gerçekçi armağanlarım elimde, "*ne de olsa sanatçıyız o kadar da marjinalliğimiz olsun*"¹⁰ diyorum kendi kendime. bir çoğumuz "tiyatroyu hobi olarak yap" cümlesini duymuşuzdur. ben tiyatroyu mesleğim olduğu için yapmak istiyorum. zamanımın, kalbimin ve ruhumun, inancımın mesleğimin karşılığında hayati ihtiyaçlarımın karşılanmasını beklemek zorunda kalışım bu yüzden. tiyatrodan kazanılan her şey paha biçilemezdir elbette, bir şekilde bir karşılık alıp dengelenmiş hissediyorum kendimi. ama açık yüreklilikle belirtebilirim ki işte bu sebeplerden kendi kişisel ihtiyaçlarımı armağan listesine yazarken biraz zorlandım. çünkü başka kimsenin ihtiyacı benimki kadar hayati, zaruri görünmüyordu. ben tiyatrodan bir şey kazanmamaya alışmak

¹⁰ kamamber'den bir alıntı.

istemiyorum. mesleğimin hayatımı idame ettirebilir bir yol olmasını istiyorum. tiyatronun türkiye'de sanatlar arasında bir burjuva olarak kalmasını istemiyorum. hiç bir sanat için bunu istemiyorum. bu ülkede sanata hobi gözüyle bakılmaya devam edildikçe sanat diye bir şeye asla varılamayacağı gerçek. bu topluluğun beni tüm benliğimle etkileyen ve armağanımın karşılığında yüce armağanlar almamı sağlayan yolu, gerçekten sanata inanan, sanatın bütünleştiriciliğini bilen, hayatını adanmış insanlarla bir arada olmam. ama benim yerimde gerçek bir evsiz ve ekmeksiz olsaydı, bu cümleyi böyle kolay kurabilir miydi? verdiğimiz ve aldığımız armağanlar “önce ekmek gelir arkadan ahlak” cümlesini değiştirebilir nitelikte. umut vaat ediyor. değişebilirlik içeriyor. çünkü benim de tek ekmeğim bu. elimden gelen tek şey bu. başka şeyler de yapabilmeyi çok isterdim. yapabilen insanları çok takdir ediyorum ve çok değişik yetenekleri olduğuna tüm kalbimle inanıyorum. tek isteğim benim içimden geçen ve bir tek şeyi istememin de kabul edilebilir olması. yani tiyatronun bana sunduğu hayali tatmini, hayali muhteşem hayatı gerçek olana karşı da sunabilmesi. bu korkunç kabullenmenin de değişebilir olduğunu, tiyatronun da meslek olarak görülmesini sağlayabilmeyi, şu ana kadar değiştirmeye çalıştığımız her şeyin içine koyabilmeyi ve hatta ilkin bununla uğraşmam gerektiğini söylüyor kalbim. çok konuyu dağıttım farkındayım ama genel olarak armağan alıp verme dengem bazen eksik, bazen yerinde, bazen de fazla kalıyor.

Burcu - evet, dengelenmiş hissediyorum ama bu hissimin armağan çemberinden mi yoksa oyunu oynamanın verdiği doyum ve keyiften mi kaynaklandığını ayırt edemem gerçekten. sonuçta bu hisler de bana kamamber'in sunduğu bir armağan.

Defne - kesinlikle evet, bir gün olsun hayal kırıklığı ile eve dönmedim!

- kara kabare tiyatro topluluğu içerisinde tüm ihtiyaçlarını dile getirecek alan bulabildin mi? duyulduğunu, görüldüğünü, anlaşıldığını hissediyor musun?

Selin - evet tüm ihtiyaçlarımı bir şekilde dile getirebildiğimi düşünüyorum. yeterince görüldüğümü, duyulduğumu, anlaşıldığımı da hissediyorum ama topluluğun görev dağılımında ve bu algının yerleştirilmesinde oluşan problemler dolayısıyla düzeltilmek üzere konuşulan bir takım teknik şeylerin tam olarak düzelmediğine inanıyorum. bunun sebebi de bir kişinin her şeyle ilgilenmek zorunda kalışı ve benim duyduğum anlaşılamamışlıkların ise tek sebebi, benim tarafımdan sadece bir kez dile getirilip bırakılmış olması ve bu konudaki bilgi eksikliğim, halsizliğim ve isteksizliğim gibi geliyor.

Burcu - tüm ihtiyaçlarımı dile getiremedim, denemeye çalıştığımız uygulama bana küçük bir örnek çalışma gibi geldi. bir deneme mahiyetinde. tüm ihtiyaçlarımı değil de bir oyun karşılığında giderilebilecek ihtiyaçlarımı düşünmek durumunda kaldım. şimdi durup düşündüğümde oyun karşılığında gidermeye çalıştığım ihtiyaçlarımı çok yüzeysel ve gereksiz naif buluyorum. ihtiyaçlarımı tüm kalbimle açmak yerine topluluğun dinamiğine göre belirtebildiğimi hissettim. bakınca ihtiyaç listesinin de belli limitleri var.

Defne - kesinlikle evet; çözemediğim bir sorun yaşamadım ve çözüm arayışım olsaydı da bunu rahatça paylaşabilirdim.

- topluluk araçlarının bir tiyatro topluluğuna uyarlanmaya çalışılması sana nasıl geldi?

Selin - bu uyarlamanın ilk kez denenmesi ve bu durumun içinde bulunmak, bir yerinden ona dokunmak, ufak da olsa katkıda bulunmak, bana kendimi çok özel hissettirdi. çok heyecan verici olduğunu düşünüyorum. başından sonuna kadar böyle bir deneyimin bir parçası olmaktan dolayı çok mutluyum. topluluk olmanın gerçekleştirilemeyecek bir ütopya olduğunu düşündüğüm son zamanlarda bana umut yükleyen sevgili arkadaşlarımın desteğini görmek, hele bir de tiyatronun içinde, özel bir yolda bunu keşfetmek bulunmaz bir fırsat benim için. her ne kadar buna olan umudumu zaman zaman kaybetsem de, arkamda olan herkese teşekkür etmeden geçemeyeceğim. gördüm ki topluluk araçları tiyatronun en temel ihtiyaçlarını karşılıyor. topluluk olabilmek, içten ve samimi bir tiyatroya yelken açıyor.

Burcu - benim için çok heyecanlı ve meraklı bir süreçti. sonucunda rahatlıkla uyarlanabildiğini görmek beni ayrıca sevindiriyor. elbette üzerine çalışılıp geliştirilebilecek pek çok yönü vardır ama işliyor sonuçta ve sürdürülebilir.

Defne - ferahlatıcı ve uygulanabilir olduğu görmek umut verici ve motive edici oldu benim için; iletişimden ne kadar kopuk olmaya meyilli olduğumuzu fark ettim sosyal yaşamımızda, kimi zaman kendimizle bile; ama iletişim istenildiği sürece ne kadar basit olduğunu da deneyimlemiş oldum.

- kamamber ve kara kabare tiyatro topluluğu hakkında paylaşmak istediğin başka bir deneyim, bu sorulara eklemek istediğin başka bir soru var mı?

Selin - hatalarımın, umutlarımın umutsuzluklarımın, güzel anılarımın, isteklerimin, isteksizliklerimin, üretimlerin, doğru bildiklerimin, bilemediklerimin oluşturduğu bu tiyatro tramvayında ilk duraktan beri var olmak beni onurlandırıyor. bu tramvaya elektrik olmuş her zaman yenilikçi olan dostların arasında tiyatro yapmak ve hep yeni olanı deneyimlemek başlı başına bir ömür deneyimi aynı zamanda ve çok kıymetli.

Burcu - hayır, teşekkür ederim.

Defne - seyircinin deneyimini kendi kelimeleriyle duymak isterim, kendilerinin de emeği dâhil edildiğinden; ortaya çıkan ürünü, ‘hizmet alan bir müşteri’ gibi değil de işin bir parçası olarak sahiplenme hissi yaşadılar mı acaba? bir şeyin parçası oldukları hissi oluştumu? başka herhangi bir tiyatro deneyimi ile karşılaştırdıklarında yani.

not: maalesef sevgili Nilay’ın geribildirimi tarihin sayfalarında kaybolmuş. çok üzgünüm.

kamamber, benim de yazar olarak niyetimin giderek netleşmesini sağladı. seyirciyi düşündürmek ya da seyirciyi duygulandırmak zıtlıklarının ötesine geçmek, seyirciyle can-ı gönülden paylaşmak, halleşmek istiyordum. bu çerçevede, oyunun hedef kitlesi tartışıldığında sıklıkla gündeme gelen, “esas bizim gibi düşünmeyenler bu oyunu izlemeli” argümanı, içimde karşılık bulmuyordu artık. yerel kalmak, kendi köşemi tutmak, benim gibi düşünhisseden (sensipensate) insanlarla bir araya gelmek, halleşmek, güçlenmek daha çekici geliyordu bana.

bu, “bakkal Osman Amcaya” ulaşmaya çalışmayacağım anlamına gelmiyordu. ama bakkal Osman Amca bana ulaşmak istemiyorsa, benim ona ulaşmaya çalışmam bir tuhaf oluyordu. bakkal Osman Amcalar neden kendi çemberlerini kurup kendi gündemlerini konuşmasınlar? deneyimim olmayan konularda yazmak, içinde olmadığım bir topluluğu (misal fabrika işçileri gibi) ‘bilinçlendirmeye’ çalışmak bana tepeden inmece ve tehlikeli geliyordu.

derken kamamber’i izlemeye gelen Lezbifem topluluğundan kadınlarla oyun çıkışı halleşmemizde aldığım bir geribildirim, başka bir kapıyı açtı. bu kadınlar kamamber’i beğenmişlerdi fakat neden hiç biseksüel-lezbiyen kadın deneyimine yer verilmediğini soruyorlardı. cevabım, oyunu yazdığım esnada benim böyle bir deneyim yaşamamış olduğum yönündeydi. fakat bu geribildirim kafamda bir ışık yaktı ve üçüncü oyun ZBAM!’ın ilhamı oldu. bu deneyimi özellikle kaydetmek istedim çünkü benim için tiyatronun, oyun yazarlığının büyük toplulukla (yani toplumla) nasıl organik bağlarla şekillenebileceğini, büyük topluluğun ihtiyaçlarının sanatçı tarafından nasıl duyulabileceğini, bu ihtiyaçlara tepeden inmece olmadan nasıl cevap verilebileceğini, yazarlığın nasıl ortak bir üretime dönüşebileceğini gösteren bir deneyim oldu.

alan açan yazar, boş çerçeve sunan oyun metni

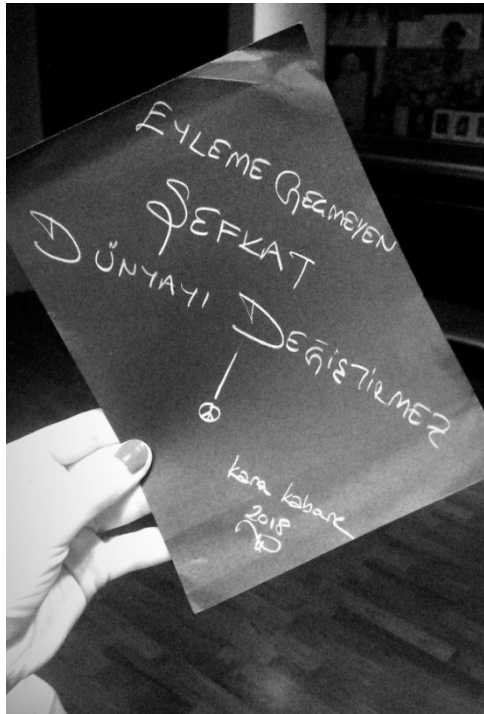
başkalarının yaşanmışlıklarını nasıl toplayabileceğim, dile gelmesi istendiği bana netlikle ifade edilmiş ama benim deneyimlemediğim bir konuyu tepeden inmece olmadan nasıl yazabileceğim sorusu, beni bir araştırma ve deneyler silsilesine yöneltti. ilk olarak bu geribildirimi veren Lezbifem topluluğuyla bir çember yaptık. çember adabıyla halleşilen bu çembere *‘hayatın bir tarih kitabı olsaydı şu an hangi bölümde olurdun? tarihine neyin geçmesini istiyorsun’* gibi sorular getirdim. aldığım yanıtlarla ne yapacağıma dair hiçbir fikrim olmadığını, ama bunları bir şekilde yeni yazacağım oyunda kullanırsam, mutlaka rızalarını alacağımı, fakat kullanacağımı da taahhüt etmediğimi önceden bildirdim. bu kadar belirsizliklerle örülü deneysel bir çalışmaya katılan kadınlara büyük bir şükran var içimde.

bu çemberleri genişletmeyi, başka topluluklarla çalışmayı planlamıştım, o yüzden çemberin sonunda *‘senin tarihinin yanında kimin tarihi dursun istersin?’* sorusu da vardı. başka topluluklara açılmadan önce, bu kişisel tarihleri toplama çemberlerinin yöntemini netleştirmek adına, önce kendi topluluğumla bu çalışmaları yapmanın daha sağlıklı olacağı ortaya çıktı. o sırada Dostlar Tiyatrosunda oynarken tanıştığım Dilan Erdoğan ve Nihan Şentürk’ün topluluğa katılmaları bu şekilde oldu. oldukça esnek bir yapısı olan, isteyenin istediği noktadan katılabileceği bir topluluk olma yolunda ilerleyen kara kabare’nin bu ilk ‘kendi tarihimizi yazma’ çemberlerine, yine Dostlar Tiyatrosundan oyuncu arkadaşlar Cem Çetin ve Can Bulut’un yanı sıra, bestecimiz Gözde Berberoğlu Özen ile onun eşi olan ve bize internet sitesi armağan eden Onur Özen, kamamber’de bize teknik desteklerini armağan eden öğrencilerim Ali Osman Böcekçioğlu ile Selami Üstübi de katılmışlardı. burada yine, oldukça belirsiz, tamamen sürece teslim olmuş, ne zaman neyin yapılacağı belli olmayan bu araştırma alanına güvenen insanları, hayretler ve minnetlerle anıyorum. dilerim herkes, kendisine koşulsuz güvenen kabilesini bulsun.

kendi topluluğumdan topladığım yaşanmışlıklar, açıklık, şeffaflık ve cesaretle bana armağan edilen yaşam hikayeleri o kadar çeşitli oldu ki, çalışmamın tamamlandığı ve daha fazla çembere ihtiyaç olmadığı, oyunu yazmaya hazır olduğum hissi geldi.

bana armağan edilen öyküleri stilize edip şiirselleştirdim, kendi öykülerimi de kattım ve ortaya çıkan metni okutarak ya da sonrasında provada izleterek, yaşanmışlığını armağan eden herkesin rızasını aldım. metinde oyuncuların da çalışma yaparak kendi hikayelerini katabilecekleri, çerçevesi belli ama içeriği boş bölümler de bulunuyordu.¹¹

kişisel tarih yazımıyla ilgili bir oyun üzerine çalışırken, ‘iddia ettiklerimizi önce kendimiz deneyimlemek’ ilkesi ışığında, kendi tarihimizi yazmak, deneyimlediklerimizin, araştırmalarımızın kaydını tutmak ihtiyacı doğdu. burada sözü, ZBAM!’ın prova sürecinin bir kısmını tarihe geçirmiş olan Dilan Erdoğan’a bırakıyorum:

ZBAM!’ın ilk prova gününden kendimize not:

‘eyleme geçmeyen şefkat, dünyayı değiştirmez!’

deneme bir –ki sesimiz geliyor mu?

....

14.09.2018

herkese bol yağmurlu, bol şimşekli ve ara ara güneşli bir günden selamlar.

¹¹ oyun metnine armağan ekonomisiyle ulaşabilirsiniz: <https://karakabare.com/oyunlar/zbam/>

topluluğumuzun prova sürecinde yaptığı çalışmalarla ilgili detaylara girmeden önce her zaman gündemimizde olan bir konuyu açmak istedim. bize her zaman kapılarını açan Maya Sahnesi, prova sürecinde ortak paylaşım alanımız oldu; yani mekan, bize sunulan armağanlardan biri. topluluğumuza *ZBAM!*'a hazırlık sürecinde kapılarını açan sahne, başka toplulukların da çalışma mekanı. Eylül ayında birçok oyunun prova sürecinin sıklaşması sebebiyle, aynı mekanı paylaştığımız topluluklarla çalışma saatlerimiz çakışmaya başladı. bu sebeple alternatif prova mekanı arayışına girdik.

araştırmalarımız sonucunda topluluğumuzla mekanını paylaşabileceğini düşündüğümüz bir vakıf bulduk. Şirvan hemen kolları sıvayıp vakfa topluluğumuzdan, oyunlarımızdan ve çalışmakta olduğumuz *ZBAM!*'dan bahsettiği bir mesaj attı; vakıftan da umut ve enerji dolu bir geri dönüş aldı. olumlu sonuçlanacağını umduğumuz bu görüşmeden önce topluluğumuzda, mekanı kullanmaya başlamamız durumunda vakfa bizim ne gibi armağanlar verebileceğimizi konuştuk. talep olursa şan, yaratıcı drama, yoga alanlarında atölyeler verebileceğimiz konusunda hemfikir olduk.

vakıftaki yetkililerle görüşme için günü ve saati kararlaştırdık ve kapılarını çaldık. konuşmamızın başlarında masanın enerjisi yüksekti. biz de armağan ekonomisinden, topluluğumuzdan ve oyunumuzdan bahsetmekten heyecan duyuyorduk. konuşma ilerledikçe, mekanı kullanan ekiplerin neredeyse hepsinin para karşılığında mekanı kullandıklarını öğrendik; yine de umudumuzu kaybetmedik ve vakfa maddi bir armağan sunamayacağımızı belirttik; topluluğumuzla konuştuğumuz armağanları heyecanla ekledik. ancak heyecanımız masada karşılık bulmadı. görüşmemizde vakıf tarafından maddi bir karşılık beklentisi doğrudan söylenmese de tüm armağan önerilerimize olumsuz geri bildirimde bulunuldu. konuşmamızın bitmesine yakın vakfın bir buçuk yıl sonra yapılacak olan kuruluş etkinliği için bizim proje geliştirmemiz konusunda vakıf yetkililerinden teklif geldi.

görüşme sonrasında toplulukla prova için bir araya geldik. provamız çemberde, "kendinizde takdir ettiğiniz yönlerinizi paylaşır mısınız?" sorusuyla başladı. herkes kendisinde takdir ettiği şeyi/şeyleri söyledikten sonra metnin okunmasına geçtik.

metinle ilgili çalışmamız son bulduktan sonra vakıftan gelen teklifi sunduk. ancak 2 ay mekanda çalışıp 1 buçuk yıl boyunca enerjimizi, kol ve kafa gücümüzü vakfa vakfetmek fikri, toplulukta olumlu bir karşılık bulmadı. (*şirvan'ın notu: daha sonra kamamber ekibinden Burcu Halaçoğlu bize kendi okulunda, yani Bilgi Üniversitesinde prova imkânı armağan etti, şükranla kayda geçirelim.*)

18.09.2018

bugün topluluğumuzun sahneye adım atışının ilk günü. bu çalışmamızdan önceki bir araya gelişlerimiz masa başındaydı. bu çalışmamızda, metinde yer alan "önyargılarımız" bölümünün, topluluk üyeleri tarafından deneyimlenmesi ve ardından da yazılması amaçlandı.

çalışmamızın ilk adımında bedensel olarak bizi rahatlatacak bir kaç çalışma yapıldı; daha sonra herkesin birbirini göreceği şekilde çemberde bir araya gelindi. çemberde toplamda 8 kişi vardı; iki gruba ayrıldık. ilk dörtlü geriye bir adım attı. Şirvan geriye çıkan 4 kişinin sırtına -kimsenin görmeyeceği şekilde- kağıtlar astı. bu kağıtlarda ne yazdığını

yönlendirme yapılana dek kimse bilmiyordu. ilk yönlendirme, öndeki dört kişinin bu kağıtlara bakarak aklına gelen ilk yargıyı sırtına kağıt asılan kişinin kulağına söylemesiydi. ilk dörtlü tarafından yargılar söylendikten sonra, öndeki 4 kişi için de aynı yönlendirme yapıldı. çemberdeki her bir kişi, hem yargılayan hem de yargılanan olarak, hem konuştu hem dinledi. sonra herkese boş kağıtlar dağıtıldı. herkes kendi sırtında asılı olan kağıda baktı ve kendisine söylenen yargıları, dağıtılan boş kağıtlara yazdı. daha sonra topluluk üyeleri, yargıları duyduklarında ne hissettikleri üzerine paylaşım yaptılar.

bu çalışma, sadece metinde doldurulmak üzere boş bırakılan bir çalışma değil; sokakta, evde, okulda, iş yerinde, yolda, kendi içimizde sürekli olarak yaptığımız kategorize ederek düşünmenin, etiketlenmenin de kopyası olarak düşünülebilir. ayrıca topluluk üyelerinin geri bildirimlerinden, bu çalışmanın empati kurmak noktasında düşündürücü olduğuna dair yorumlar yapıldı.

19.09.2018

topluluğumuz bugünkü çalışmasına sahne üzerinde devam etmeden önce sahnemizin İstiklal Caddesini gören pek şükela balkonunda toplandık. sizler için bu bol kahkahalı, zaman zaman gülmeli ama her zaman çaylı, kahveli balkon konuşmalarımızı da kayıt altına almak isterdik ama henüz yazı hızımız bu düzeye ulaşmadı. balkonumuzla vedalaşıp sahneye çıktık ve metinde bulunan ‘hayal’ bölümü için hazırlanmaya başladık.

çalışma, herkesin kendine ait ‘kimlik bilgilerini’ yazmasıyla başladı. daha sonra bu bilgiler sahnenin bir köşesine bırakıldı ve fiziksel çalışmaya geçildi. bedeninin her noktası gevşeyene dek fiziksel çalışma yapıldı, herkesin kendini rahat hissettiği ve odaklandığı bir an’da yere uzanıp gözler kapatıldı. müzik eşliğinde, karanlıkta Şirvan’dan yönlendirme geldikçe hayaller de şekillenmeye başladı.

sırasıyla şu yönlendirmeler, aralarda uzun boşluklarla verildi:

- hiçbir engel olmadığını, her şeyin istediğin gibi olabileceğini düşün ve imgelemeni engellere odaklama.
- hayal ettiğin dünyada neredesin? etrafında neler var?
- neler görüyorsun? neler kokluyorsun?
- insanlar nasıl alışveriş yapıyor/üretim ilişkileri nasıl?
- bu dünyada herkesin onurlu bir işi var. insanları nasıl işler yaparken görüyorsun?
- insanlar birbiriyle nasıl temas ediyor/ediyor mu?
- dünyanda çevreyi turlarken bir grup çocuk görüyorsun, bu çocukların eğitimleri nasıl yapılıyor?
- bu dünyada sanatçıların üretimleri neye benziyor?
- nasıl bir tiyatro yapılıyor?

hayal kurma çalışmasının son yönlendirmesi, hayali kurulan dünyadan şimdiki dünyaya, bu çembere bir nesne getirmek yönündeydi. metinde de bu hayallere yer vermek için bazı yönlendirici sorular soruldu ve topluluk üyelerinin bu soruları yazarak cevaplamaları istendi. bu sorular şu şekildeydi:

- hayalinle ilgili neleri tutmak istiyorsun/neleri getirdin?
- bu dünyayı hemen, şimdi ve burada kurmanın önündeki engeller ne/neler?

- bu hayali hayata geçirmek için bugün sen neler yapabilirsin?
- yarın ne yapabilirsin?
- 1 ay sonra – 1 yıl sonra ne yapabilirsin?
- hayal ettiğin dünyada ne yapıyordun/kimliğin neydi? şimdi yeni kimliğini yaz.

herkes kendi dünyasının neye benzediğini bu soruları da düşünerek çemberde paylaştı. sonrasında Şirvan, topluluk üyelerine hazırlanmaları için kısa bir süre vererek bu hayalleri hep birlikte canlandırmalarını istedi. topluluk üyeleri canlandırma esnasında oldukça heyecanlıydı. kendilerine verilen sürede konuştuklarından farklı bir canlandırma yaptılar.

01.10.2018

bugünkü çalışma oyunculuk çalışması; tiratlardaki aksiyonu keşfetmek üzerine.

3 komündaş, sahnede birbirlerini görecektir şekilde oturdular. topluluk üyeleri de onları görecektir şekilde sahne üzerinde yerlerini aldılar. bu çalışma, 3 komündaşın metin içindeki “ZBAM!”, “neden yıllarca işerken kuburu tutturamadım?” ve “her şey sevgiyle...” tiratlarını okurken iç aksiyonlarının nasıl olacağına dair bir araştırmayı içeriyor.

hafif bir müzik ve gözler kapalı. sessizliği bozan tramvay sesine karşı caddeye bakan balkonumuzun kapısını kapattık. Şirvan komündaşlardan gözlerini kapamalarını ve içinde bulunduğumuz an’a ve mekana odaklanmak için bedenlerini rahatlatmalarını istedi. bu rahatlatma, oyuncuların kendi bedenlerine odaklanmaları ve bedeninin ihtiyacını giderecek hareketi bulmalarıyla sağlanabilir. gözler kapalı ve kulaklar yönlendirmeleri dinleyecek kadar açık... sırasıyla gelen yönergeler şu şekilde oldu:

- sevdiğiniz/değer verdiğiniz ama dargın ve belki de kırgın olduğunuz bir kişiyi aklınıza getirin
- bu kişiyi aklınıza getirdiğinizde renkleri nasıl algılıyorsunuz/vücudunuzda hangi bölgede sıcaklık hissediyorsunuz/nefes alışlarınız nasıl/kaslarınız ne durumda?

gözler açıldıktan sonra, 3 komündaştan karşılarında olan diğer kişilerden birini seçmeleri ve seçilen kişiyle göz teması kurarak ve çalışmada çıkan, dargın olunan kişi olduğu düşünülerek tiratlarını okumaları istendi. “neden yıllarca işerken kuburu tutturamadım?” tiradını okuyan Tuba, bu şekilde okuduğunda, bu tiradın iç aksiyonunun bu olduğuna birlikte karar verdik.

“her şey sevgiden” ve “ZBAM!” tiradı için arayışımız devam ediyor. şunu denedik: - karşıdaki insan aldattığın insan ve artık aldatıldığını biliyor. şimdi onu aldatmadığına ikna etmeye çalış.

sonraki yönlendirmede ise “her şey sevgiden” tiradının iç aksiyonunu arıyoruz. topluluk üyeleri bir mahkeme jürisi gibi Furkan’ın karşısına diziliyor. Furkan ve Defne’nin düşünceleri istenen şey şu: bir kazaya karıştın ve bu davadan çıkan sonuca göre belki de yıllarca hapiste kalacaksın, üstelik suçunun olmadığı bir kaza. şimdi mahkeme jürisini suçsuz olduğuna ikna etmeye çalış.

aramaya devam... şimdi de bir arkadaşın sana “hayatın artık kendisine sıkıcı geldiğini ve bu hayatın yükünü taşıyamadığını” söylüyor “yaşamının bir anlamı olmadığını” ekliyor. ona enerjisi yüksek ve ikna edici bir konuşma yapıyorsun; bu konuşma nasıl olurdu?

şimdi ikna aksiyonuna ara veriyoruz. kalpten bağlı olduğun bir inançla ilgili arkadaşınla tartışıyorsun. tartışmanın bir yerinde boşluğa düşüyorsun ama konuşmaya son vermeyip devam ediyorsun. inancını sorguladığın ama bir taraftan da hâlâ savunduğun bir konuşmayı nasıl yapardın; tiradı bir de böyle oyna.

duyduğun zaman seni tetikleyen bir sözü düşün... bu Furkan için “kırk fırın ekmek yemen lazım” cümlesiydi. Defne’nin gözlerinin içine bakarak, bu cümleye cevap veriyormuşçasına tiradını okudu. (*şirvan’ın notu: bizim için ezber, en son yapılacak şey. araştırma kısmı, sahnede olsak bile okuyarak yapılıyor.*)

02.10.2018

(*şirvan’ın notu: bu çalışma, metne hakim olan sıyrıklık halinin aksiyonunu bulabilmek için*) sahnede herkes bir eş seçti. biri önde biri arkada olan iki kişi, gelen yönlendirmelerle birlikte birbirlerine masaj yapmaya başladılar.

hikayenin başlangıcıyla ilgili soru işaretleri varsa hep birlikte üzerine kafa yormamız, topluluğun sahne üzerinde daha emin adımlar atması için de önemliydi. hikaye, bir komün kurma fikriyle açılıyordu, bu noktada masa başında metin yazarının aktif anlatıcı olduğu ve metni yazarken nerede ne yaptığını açıkladığı ve oyuncuların dinleyici olduğu bir konuşmadan ziyade, metin üzerinde birlikte çalışmanın kıymetli olduğuna inanıyoruz. sahne üzerinde yapılan beden çalışmasının ardından oyuncular gözlerini kapattı ve sırasıyla şu yönlendirmeler geldi:

- aklınıza kıymet verdiğiniz bir dava ya da değer verdiğiniz ve tehlikede olan bir şey getirin.
- canınız pahasına korumak istediğiniz ne var?
- kıymet verdiğiniz/korumak istediğiniz bu şeye bir müdahalede bulunulduğunu düşünün. bunun üzerine siz o kadar doluyorsunuz ki protesto etmek istiyorsunuz...
- bunu düşündüğünüzde bedeninizde neler oluyor?
- bu koruma hissiyle birlikte nefesiniz ne duruma geliyor, nefeste değişiklik oluyor mu?
- bedeninizin neresinde sıcaklık hissediyorsunuz?
- değer verdiğiniz bir şeyi savunmak size duygusal olarak nasıl hissettiriyor?

bu hisler bedende, kalpte tutularak gözler açılır. sahne üzerindeki, çalışmada hissettiklerini, beden duruşunu tutarak yürümeye başlar ve oyun kişinin bu duyguyu, bu beden duruşunu paylaşmasına izin verirler. sahnede yürürken göz teması kurarlar ve bu davada yan yana yürüdüklerini hayal etmeye başlamaları konusunda yönlendirme gelir. artık sahne üstünde kendileri için rahat bir alan bulup dururlar, metne bu duygu ve duruşla başlarlar.

bir önceki provada hepimizin çok güldüğü durum bir delilik haliyse ve bu delilik hali metnin bir parçasıysa, bu kıvançlı bir araya geliş de metnin bir parçası.

05.10.2018

bugün çalışmamız Defne'nin yönlendirmesiyle başladı. ilk yönlendirmeyle birlikte oyuncular, sahnede dolaşmaya başladılar. Defne, elinde küçük kırmızı bir topa gelmişti. ikinci yönlendirme, mekanda yavaşça yürünmesi ve göz göze gelinen ilk kişiye kırmızı topu atmak üzerineydi. kırmızı topu elde uzun süre tutmamak ve topu düşürmemek denendi. topluluk, ilk denemelerde kısa süre içinde topu düşürdü. ancak bir müddet sonra uzun süre kırmızı top, düşürülmeden dolaştı. Defne oyunculara şu soruları yöneltti:

- mekanın ne kadarına hâkimiz?
- vücudumuzda neler değişti?
- algılarımız ne kadar açıldı?
- şu anki halimizle tepki vermeye ne kadar açığız?

soruları aklımızda tuttukten sonra Defne ilk yürünülen vücut pozisyonuna dönülmesini söyledi. “şimdi” deyince top atıp tutmaya hazır hale gelinmesini istedi. bir süre daha sahneye çıkıldığında beden duruşu ve algı nasıldı, kırmızı top devreye girdiğinde nasıl oldu sorularını düşünerek sahnede yönlendirme yapıldı. daha sonra sahne önüne gelindi ve tek sıra olundu. Defne oyunculardan sahneye çıktıkları ilk andaki gibi durmalarını istedi. hemen ardından bir adım öne atmalarını ve kırmızı top devreye sokulduğunda beden duruşları nasıl olduysa öyle kalmalarını söyledi. Defne bir adım öne atıldığında duruşu “sahne duruşumuz” olarak adlandırdı. sahne duruşunu, sahnede her şeye hakim; dengeyi ve kırmızı topu beden her zerresiyle hisseden bir duruş olarak tanımladı. daha sonra sahnede kırmızı topu göz göze gelinen kişiye atma eylemine, bir de oyuncuların oyunda canlandırdığı karakterden bir özellik (sabırsızlık, heyecan, bilmişlik...) ekleyerek atmalarını istedi.

çalışma bittikten sonra Defne, bu çalışmanın amacını “sahneye çıkıldığında her türlü etki ve tepkiye açık, bedenle ve zihinle sahnede olmanın bir alıştırması” olarak tanımladı. sonrasında Şirvan bu çalışmanın kendisi için önemini şöyle açıkladı: bu oyunda oyuncuların canlandırdığı birkaç boyut var. bunlardan ilki karşılıklı konuşmalar, ikincisi hikaye anlatılan boyut, son olarak da performatif boyut. oyuncunun bedeni, her boyutta her zaman kırmızı top enerjisinde olmalı ve samimi görünmek adına gündelik, sıradan enerjiye düşmemeli. oyunculukta bir dil birliğimiz olması açısından bu kırmızı top enerjisini çok yararlı olacak.

09.10.2018

çaylar, kahveler, balkon sefası, topluluğumuzun ilk gribe yakalanıp sırasını savan üyesine -Furkan- bol geçmiş olsun dilekleri veee artık hazırız. oyuncular sahneye geçtiler; odaklanmaya dair bir ihtiyaç dile geldi; Şirvan da odaklanmayı ve rahatlamayı sağlayacak bir beden çalışması yaptırdı. ilk yönlendirme beden ihtiyacına uygun bir hareketin yapılması oldu/dileyenler hareketsiz kaldı. bedenimiz gerginse ilk olarak dizlerimizi hafif kırarak esnetebiliriz, ardından ellerimizi açıp bu pozisyonu yerde yatıyormuşuz gibi düşünebiliriz. duruşumuzdaki esnekliği, farkındalığımızı beden arka tarafına vererek sağlayabiliriz.

bugün, uzun tiratların çalışılması ve aksiyonların netleşmesini sağlamak için oyuncular teker teker sahne üzerine çıktılar. ilk olarak “neden yıllarca işerken kuburu tutturamadım?” tiradıyla metni çalışmaya başladık. Tuba, sahne üzerinde, topluluğun geri kalan üyeleri aktif dinleyiciler olarak yerlerini aldılar. Şirvan, Tuba'ya iç aksiyonunun

nasıl olabileceğini sordu -bu sorular, oyuncunun metinle kurduğu bağın da geri plana atılmamasını sağlıyor; oyuncunun zihninde metinle ilgili sürekli bir uyanıklık ve araştırma halini beraberinde getiriyor-. Tuba bir süre düşündü, metne bir daha bakarak “alaycı bir yerden okunabilir” cevabını verdi. Şirvan, Tuba’nın “alay etme” aksiyonuyla okuyabileceğini söyledi ve gözdağı verme/had bildirme eylemlerini de önerdi.

10.10.2018

provaya başlamadan önce Şirvan metinle ilgili bir parantez açtı ve topluluğun da tartışmasına sundu: metin son haline gelinceye dek başta topluluk üyeleri olmak üzere pek çok insandan gelebilecek önerilere açık bırakılmıştı. bu son hal, bir kapanma anlamına gelmiyordu ve herhangi bir öneri geldiğinde bir şeylerin eklenmesine/çıkarılmasına açıktı.

metinde birden fazla hikayeyi birbirine ritüellerle bağlayan eylemler var. bu da her hikaye için farklı bir ritüel araştırmasının, sahne üzerinde oyuncuların da sahnede kendilerini en rahat hissettikleri eylemlerin stilize edilerek sunulmasının önünü açıyordu.

ışık ve müzikle ilgilenecek kişilerin sahnede olması fikri en başından beri bir olasılık olarak duruyordu. Furkan, eğer müzik ve ışığı yapacak kişiler sahnede olacaksa, bu kişilerin aralarda oyuna katılmasının daha işlevsel olabileceği önermesinde bulundu.

Defne çalışmanın sonunda şu soruyu yöneltti: insanlar neden ritüel yapar? oyunun başında komün kurmaya karar vermiş bu topluluğun hiç hakim olmadıkları bir olaya – komün kurmaya- giriştiklerini görüyoruz ve uzaktan taklit yoluyla ritüellerini yapıyorlar. yani aslında ritüelin de içi boşalıyor; eğer içi boşaltılıyorsa sonda başka bir yere evrilmeli mi?

Şirvan: Charles Eisenstein’in bir makalesinde şöyle bir şey anlatılıyor: “...uzuuun beyaz kıyafetler giymiş, yüzlerinde maske olan insanlar, ellerine bir takım parlak aletler almış; parlak bir masada ışıklar altında yatan bir bedeni ortadan ikiye yarıyorlar... uzaylılar, dünyada yapılan sıradan bir ameliyat izleseler olayı anlatırken söyleyecekleri sözler bu olurdu. uzaylılar için büyülü ritüel gibi gözüken ameliyat, bizim şifa getireceğine inandığımız bir yöntem. aslında hayatın kendisi de tam olarak böyle büyük bir ritüele dönüşmüş durumda.” özellikle devletle bireyler arasında kurulan ilişki, hem bir ritüel hem de görünmez bir anlaşma gibi duruyor. bizim hiçbir kelimesinin altına imza atmayacağımız, iradimizin dışında bir anayasa kitabı var ve bu ilişkilerimizi düzenliyor. kabiledede atalarının ruhunu çağıran şaman için yaptığı şey bir ritüel değil, çünkü çağırdığı zaman bu ruhun geleceğine inanıyor. ancak biz bunun büyülü bir ritüel olduğuna inanıyoruz çünkü böyle bir şeyin gerçek olabileceğine inancımız yok.

Defne: söylediklerin komünadaşların sahne üzerinde ne yaptıklarına dair çok açıklayıcı oldu. öyleyse form olarak ritüelin formuna karar verirken nasıl düşünmeliyiz? yani oyunda bilmediğimiz bir işe giriyoruz, ve biz oyun sonunda ne yapıyoruz da seyirci bunun üzerine kafa yormaya başlıyor?

Furkan: biz burada ritüel olarak yapıyoruz ama, bunu tiyatronun araçlarıyla sahne üzerinde yapıyoruz. madem biz tiyatrodan bir büyü yapıyoruz, bu büyüün formuna dair bir netlik oluşturabilir miyiz? oyuncuların farklı farklı inanışları var ve bunların şans

getireceğine, oyunda her şeyin yolunda gitmesine sebep olduğu düşünülen totemler var mesela.

Şirvan: öyleyse söylediklerimizi toparlarsak oyunun başlangıcında bu komünü kuranların daha gergin ve kendileri olmaktan biraz daha uzak olduklarını görüyoruz. oyun ilerledikçe kendilerini buldukları bir biçime dönüşüyor.

Dilan: yaşamla derdi olan bir grup insan var. bir şeye niyet edip bir araya geliyorlar ve arınma dediğimiz şey gerçekleşiyor. yani bir araya geldik ve devrim yaptık değil. bir şeyler değişecekse önce alışkanlıklar sorgulanmalı, hayat sorgulanmalı ve gerekli görüyorsak fazlalıkları temizlemeliyiz, olumsuzluklardan sıyrılmalıyız. yoksa yeni bir sayfa açmanın imkanı da azalmaya başlar. oyunda şamanların deneyimi zaten başlı başına bir büyü oluyor öyleyse...

16.10.2018

son birkaç provadır çalışmamız, metni baştan itibaren okuduğumuz ve beraberinde sahne üstündeki hareketlerimizi netleştirerek ilerlediğimiz biçimde gerçekleşiyor. bugün metnin başlangıcında yer alan, komündekilerin komün kuruluşunu nasıl yapacaklarını bilemediklerine dair kendi aralarında konuşmaları ve daha sonra komünün kuruluşunu beceriksizce “arz etmeye” giden konuşmalarının arasına, seyirciyle konuşmanın eklenip eklenemeyeceğine dair bir fikir yürütme yapıldı. seyirciyle interaktif bir şey denenmek istenmesi, ancak bunun da yapılamıyor olması aynı zamanda “hayalini kurduğun dünyayı şu an kur” gibi imkansız bir şeye gönderme olarak okunabilir mi? hayal ettiğimiz dünyaya ulaşmak bu kadar engelsiz ve bir an’da her şeyden ve herkesten bağımsız şekilde oluveren bir şey mi?

çalışma ilerledikçe metinde ekleme-çıkarmalar yapmaya da devam edildi. yazılan her satır, her birimiz için kıymetli çünkü metinde yazılanlar bizim tarihimiz. bununla birlikte bazı hikayelerin, sahnede izlendiği zaman işlemeyen tarafları olduğunu düşünüyorsak, bunların üzerine tartışmalar yapıp “nasıl oynarken/izlerken daha keyifli hale getirebiliriz?” sorusunu sorarak ilerledik.

bugün dekor/kostüm ve besteyle ilgili tamamlanmaya ihtiyacımız olduğu konusunda hemfikir olduk. gelecek günlerde, haftalarda sürprizlere açık bekliyoruz...

19.10.2018

veee beklenen gün geldi. ilk kez kostüm ve dekorun bir kısmıyla sahnede prova imkanı bulduk. üstüne bir deee bestecimiz baki, provamızı izlemeye geldi. notlar almaya ve oyunun nasıl şarkılara ihtiyacı olduğunu dinlemek/görmek için...

Dilan’ın tuttuğu bu tatlı, içten prova notlarına benim ekleyebileceğim şey, çember yapmanın, yani birbirimizle kalpten bağlantı kurmak için, karşılıklı konuşmadan birbirimizi dinlemeye güvenli bir alan açma pratiğinin, topluluğun hem prova hem oyun sürecinin ayrılmaz bir parçası haline geldiği. süreç içerisinde kendimize has ritüeller, ihtiyaçlarımıza yönelik araçlar keşfettik. prova sürecimizin oldukça uzun sürdüğünü, daha doğrusu tam olarak ihtiyacımız kadar sürdüğünü de eklemek isterim. ayrıca prova notları,

benim yönetmen olarak ne kadar beden ve aksiyon odaklı çalıştığımı (oyuncu yönetiminde duygulardan değil eylemlerden bahsettiğimi) da belgelemiş olmalı. aksiyon yöntemini hakkıyla bana öğrettiği ve yazarlık, koreografi ve oyunculuğa tüm bakışımı kökten değiştirdiği için hocam/yönetmenim Çiğdem Selişik¹²,¹³ı da burada anmak istiyorum.

ZBAM! - Maya Sahnesi, 2019

her ne kadar bu yeni oyunda kamamber kadınlarının hepsi oynamasa da, Burcu, Nilay ve Selin, bizi takip etmeye, seyircili genel provaya gelip geribildirim vermeye, prova mekanı gibi ihtiyaçlarımıza armağanlar sunmaya devam ettiler. Defne Koldaş, Furkan Ak, Nihan Şentürk, Selami Üstübi ve Tuba Karabey'in rol aldığı, besteleri Baki Turanlı'nın, ses tasarımı ise Aykut Özen'in yaptığı ZBAM!, iki sezon boyunca, haftada bir kere, önce Maya Sahnesinde, sonra Altkat Sanat Tiyatrosunda, çoğunlukla kapalı gişeye ve armağan ekonomisiyle oynadı; 8. Uluslararası İzmir Tiyatro Festivaline davet edildi ve katıldı, Yeni Tiyatro Dergisi 7. Emek ve Başarı Ödüllerinde 'En İyi Hareket Düzeni/Koreografi Ödülüne' layık görüldü, Almancaya çevrildi ve Selin İşcan'ın yönetmenliğinde Berlin'deki Tak Theater'da sahnelendi. oyunu Selin İşcan'a armağan ettim, o da beni Berlin'deki prömiyere davet etti ve armağanıma 4 günlük Berlin gezisiyle karşılık vermiş oldu.

bizim de armağan ekonomisi anlayışımız giderek netleşiyor, derinleşiyordu. Onur Özen bize internet sitesi armağan etmişti; biz de sanal varlığımızı buraya taşıdık. kamamber döneminde sevgili Emre Ertegün¹³,ün bir geribildirmi olmuştu: *armağan verilmesi, armağanı aldıktan*

¹² https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87i%C4%9Fdem_Sel%C4%B1%C5%9F%C4%B1k_Onat

¹³ <http://yeniyedogru.com/>

sonra olmalı. yani bu sefer seyirciyi, armağanını oyunu izledikten ‘sonra’ vermeye davet ettik. burada yine güven ilkesini işlettik ve tahminimizin çok ötesinde, hatta bazılarımızın özel tiyatrolarda aldıkları yevmiyenin oldukça üstünde nakit para armağanları alabildik. (nakit para armağanı her zaman aramızda eşit olarak paylaştırıldı.) bu da bize alan açan sahnelere katkıda bulunabilmemizi, hatta sonlara doğru sahne kirasının tamamını ödeyebilir hale gelmemizi sağladı. (ZBAM! sezon finali yapamadan pandemi sebebiyle perde kapattı. tam bir bitmişlik hissi yaşamadığımızdan ötürü, ZBAM! çemberindekilerin geribildirimlerini daha sonra, bir çeşit tamamlanmışlık hissi kazandığımızda bu metne eklemeyi planladım.) yine de armağan gişemizde gönülden geçen başka armağanlar seçeneği baki kaldı.

bu oyunu size gönülden armağan ediyoruz! armağanımızı vermeye devam edebilmemizi sağlayacak bir dengelenme bulmak adına, nakit para armağanı için bir yelpaze belirledik. eğer oyunu izledikten sonra armağanımız sizin kalbinizde bir yerlere dokunursa ve içinizden bize armağan vermek gelirse, bu yelpazeden herhangi bir miktarı, arzu ediyorsanız daha azını ya da fazlasını bize armağan edebilirsiniz. sizin armağanlarınızla sahnemizin kirasını veriyoruz, oyun çıkışı yemek yiyoruz, güvenle evimize dönüyor, sağlıklı yemişler, kahve, kitap gibi şeyler alıyoruz.

bu rezervasyon kaç kişilik? *

🎁 20 TL - 120 TL arası nakit para armağanı

☐ oyunu izledikten sonra gönülden geçen miktarı vereceğim

🎁 sürpriz! ⓘ

☐ gönülden geçen başka bir armağan var!

🎁 adınız: *

armağan gişesinin ‘armağan yelpazesi’ adını verdiğimiz son hallerinden biri - 2020

ZBAM!’da denediklerimiz arasında kayda geçirmek istediğim bir şey daha var: oyunculukta okullu/alaylı ikilemine yaklaşımımız.

bahsettiğim üzere, benim yazdığım metin esnek bir metindi; metnin gerektirdiği oyuncuları bulduktan sonra, bir de toplulukta oyunculuk armağan etmek isteyenleri de gözeterek, bu kişilerin sunabilecekleri armağanları en parlak şekilde sunabilmelerini sağlayacak roller yazdım. yani metindeki karakterler, topluluktaki insanlara göre de şekillendi. konservatif oyunculuk eğitimi almamış biriyle almış birinin yan yana sahnede var olabilmesi için, aslında yolumuzu aydınlatan ilke dürüstlük oldu! yani topluluğumuzda teknik işleri bize armağan eden ya da mesela ses armağanı kuvvetli olan ama oyunculuk deneyimi çok olmayan, kalplerinde oyunculuk çağrısı duyan üyelerimize, ‘teknik’ ve ‘asistan’ rollerini yazdık. böylece görece genç ve az deneyimli üyelerimizin de sahne üzeri deneyim kazanmalarına,

vermek istedikleri armağanı en iyi şekilde verebilmelerine alan açmış olabildiğimizi ümit ediyorum. oyun sürecinde oyuncular arasındaki bu eğitim farkının hiç belli olmadığına dair geribildirimler aldık. bunu başarmamızda bence okullu oyuncuların açık fikirlilikleri ve iyi niyetleri, alaylı oyuncuların samimiyetleri ve çalışkanlıklarının yanı sıra, bizim de ister alaylı ister okullu olalım, oyunculukta ortak dili bulmak için her şeye baştan başlamaya istekliliğimizin etkisi de vardı.

ZBAM! sürecinde, eğer bir şeyleri illa başarı olarak tanımlamamız gerekiyorsa benim başarı olarak betimleyebileceğim, bence çok büyük iki gelişme yaşandı.

bunlardan ilki, Cumhuriyet gazetesinde, bize oldukça geniş bir yer açan, büyük bir açık kalplilikle bizi dinleyen ve sözümüzü aktaran Hilal Köse ile gerçekleştirdiğimiz röportajdan¹⁴ sonra, sahte kutuplara ayrılmış topraklarımızda ‘karşı kutupta’ gibi görünen Karar Gazetesinde Ahmet Taşgetiren’in bir makalesinde söyledikleri oldu¹⁵. Ahmet Bey’in tepeden indirilmiş ayırtırmalara kulak asmadan, açık bir kalple bizi duyup köşe yazısında anması, benim iç dünyamda, sanki uzattığım zeytin dalının öbür ucu tutulmuş gibi bir kutlama yarattı; kendi yoluma güvenim arttı, mümkün olduğunu bildiğim daha güzel bir dünyaya inancım sağlamlaştı.

bir diğer gelişme ise, ZBAM! sahnedeysen, giderek çeşitli meslek ve yaş gruplarından insanların ‘eğer sahnede gördüğüm şey gerçekse ben de aranızda katılmak istiyorum’ demeleri oldu. bu tip ricalar çoğalınca, ben de davete icabet ettim ve derken kara kabare, yaklaşık 30 kişilik, içinde mimarlar, avukatlar, dramaturglar, öğrenciler ve yoga hocalarının da bulunduğu bir topluluk haline geldi. araya pandemi girmeseydi hayallerimizin çok ötesinde şeyler yapmış olabileceğimizi tahmin ediyorum. yine de pandemide bile bağımız kopmadı ve öncesinde Şiddetsiz İletişim çemberleri, kadın çemberleri, oyunculuk çemberleri şeklinde çalışmalar yapmaya başlamış olan bu topluluk, pandemide de özellikle yeni oyunun araştırmasına dahil olan geçiş töreni araştırmaları gibi deneyler/keşifler yapmaya devam etti/ediyor. bu araçlarla ve kalpten kurulan bir bağlantıyla bir araya gelen bunca enerjinin dünyaya, evrene nasıl bir armağan sunabileceğini zaman gösterecek, ama bence biz bile henüz hayal edemiyoruz.

tüm bu gelişmelerin sonunda ZBAM! süreci, benim de artık kendimi adamak, çapa atmak, kök salmak ve ömrümü vermek istediğim şeyin kara kabare topluluğu olduğunu netleştirdi. tiyatro yapMAMA özgürlüğü için çıktığım yol, beni özgür bir seçimle tiyatroya adanma noktasına getirdi. kendimi özgür hissetmek için, her seçeneğin kabul edilebilir olmasına ihtiyaç duyduğumu, kendime her şeyi yapma/hiçbir şeyi yapmama izni verdikten sonra ancak özgür bir seçim yapabildiğimi keşfettim. yani şimdi size ‘bamyada da yiyebilirsin, makarna da yiyebilirsin, ama bamyada yersen seni dışlarlar ve kötü biri olduğunu düşünürüz, makarna yersen bizdensin’ desem... makarna yemenizin özgür bir seçim olduğundan emin olabilir misiniz? isyan ederek bamyada yemeyi de seçmek mümkün; peki bu özgür irade midir?

¹⁴ <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/zbam-herkes-deliligini-getirdi-mi-1251615>

¹⁵ <https://www.karar.com/yazarlar/ahmet-tasgetiren/kelimelerimiz-ruhumuz-hayatimiz-9310>

yaşlanmanın kötü ve durdurulması, en azından geciktirilmesi gerektiği mesajına sürekli maruz kalmasaydınız, bedeninizle ilişkiniz nasıl olurdu? pahalı olan şeylerin kaliteli olduğuna dair bir varsayım yapılmayan bir dünyada, verdiğiniz emek, yani armağan karşılığında ne isterdiniz?

topluluk olmak – hiyerarşisiz tiyatro olur mu?

hiyerarşisizlikten lidersizlik anlaşılıyorsa, bence olmaz. benim (hatta artık bizim deyip topluluk adına da konuşabilirim sanırım) anlamlar dünyamda/dünyamızda, liderlik etmek, hiyerarşi üreten bir şey değil. hiyerarşi kurmaktan, Şiddetsiz İletişimde de netleştirildiği gibi, bir kişi ya da grubun gücünü ‘başkaları *üzerinde* kullanması’ durumunu anlıyoruz; yani bir ricanın zorla; korkutma, tehdit, sindirme gibi yöntemlerle talep haline getirilip dayatılması. liderlik temelli ve şiddetsiz topluluğumuzda ise, gücümüzü *birlikte* kullanıyoruz. topluluk üyeleri, bir oyunun yönetmenliğini benim üstlenmeme rıza veriyorsa, oyun hakkında topluluğun refahını etkileyecek konular dışındaki nihai kararları ve seçimleri benim yapmama izin veriyor, bu konudaki ‘otoriteyi’ bana devrediyor. bu durumda misal ‘sahneye sağdan mı girelim soldan mı girelim’ gibi bir konuda herkes fikrini, hissiyatını paylaşıyor, ben de duyduklarımdan yola çıkarak bir karar veriyorum. karara ikna olmayan oyuncu varsa, herkesin içine sinene kadar konuşmaya devam ediyoruz. evet, bu, bazen süreci yavaşlatıyor, fakat oyunlarımızın niteliğini de inanılmaz derece yükseltiyor. dilerim, tüm yönetmenlere ikna olmayan ve bunu şeffaflık ve açık yüreklilikle dile getiren, kendi dünyaları dışında dünyalara yolculuk yapabilen, açık kalpli oyuncular nasip olsun.

özetlemek gerekirse, bizim anlayışımızda yönetmen, bir liderden ibaret ve toplulukta başka bir sürü lider var. böyle bir anlayışta, iş bölümü, iş tanımı ve işbirliği gibi ilkeler önem kazanıyor.

topluluk oluşturma araçlarını tiyatro alanına uygulama yolunda öğrendiğim ilk şey, eğer topluluk olmaya niyet ettiysem, bunu birlikte topluluk olmaya niyet ettiğim kişilere söylemem gerektiği oldu! kulağa aşırı aşıkarcı gelebilir. fakat oyun çıkarma telaşı içinde gerekli ön konuşmaların yapılamadığı oluyor, bu noktada da ekipteki herkesin benim kalben ve zihnen geldiğim noktada olduğunu farz etmek pek işe yaramadı. neye konsensüsle karar verileceği, hangi noktada hükmetmeyen bir liderlik olacağı konularının karışıklık ve çatışma yarattığı durumlar yaşandı.

bir de, hiyerarşisizlik isteniyorsa, bunun sadece liderin değil, topluluk üyelerinin de sorumluluğu olduğunu hatırlatmak isterim. konsensüsle karar alma konusunda anlaşma yapmış bir toplulukta, karar alınması gereken bir konu olduğunda, lider dışında kimse fikir beyan etmiyorsa, lider istese de istemese de hiyerarşik bir yapı oluşabilir. bu anlamda herkes liderdir; içine sinmeyen bir şey olduğunda, bir fikri olduğunda, buna alan açılmamışsa bile bunu dillendirmek, kendi ihtiyaçlarını gözetecek ricalarda bulunmak, tüm topluluk üyelerinin sorumluluğu.

genelde konsensüsle karar alma sürecimizde, tek bir kişinin itiraz etmesi, o kararın yeniden değerlendirilmesi için yeterli oldu ve oyçokluğu yöntemini benimsememize gerek kalmadı; herkesin içine sinen çözümler bulana kadar konuşmaya devam ettik. bunun sonuçlarından biri de tabii ki, hâlâ sonuçlanmayan karar süreçlerinde akıyor oluşumuz, fakat bu bizim kutladığımız bir durum, ayağımıza dolanan bir durum değil; çünkü değindiğim gibi, kendi alanımızın kurallarını biz koyuyoruz ve acelemiz yok. hâlâ karar alma sürecinde akan konulardan biri de, şirketleşmek/şirketleşmemek. bu konudaki son çemberlerimizden birinde, topluluğun tüm üyeleri şirketleşmeye yakın duran bir vicdan belirtti; sıra bana geldiğinde ben şirketleşme aleyhine konuştum, ve şirketleşmedik. şimdi burada, tek bir kişinin itirazı bile kararın yeniden değerlendirmesine mi sebep oldu, yoksa benim vicdanım ortamı domine mi etti? biz de öğrenmeye, kendi pratiklerimizi baştan baştan değerlendirmeye, her şeyi, ama özellikle kendimizi sorgulamaya devam ediyoruz.

ZBAM! – 8. Uluslararası İzmir Tiyatro Festivali, 2019

deneyimlediklerimiz ışığında, benim kendi topluluğumda, ister aynı kişilerle, ister farklı kişilerle çalışıyor olayım, yeni bir oyuna/projeye/çalışmaya başlarken izleyeceğim yol, bugün için şöyle bir şeye benziyor:

- bir çemberde halleşme (şu an nasılsın? – mümkünse her prova öncesi ve sonrası)

- ‘bu toplulukta nasıl karar almak istersiniz?’ konsensüsle mi? her konuda mı, sadece bazı alanlarda mı? (ilk buluşmada; sonra yeniden ziyaret etmek üzere; rejide son karar yönetimde olsun ama afiş konusunda konsensüs alalım, ya da tam tersi gibi gibi gibi)
- bu oyuna/proje/çalışmaya neler armağan etmek istiyorsunuz? (oyunculuk, tasarım, ses, dans, geribildirim, tanıtım, teknik destek gibi gibi gibi)
- toplulukla yapmak istediğiniz başka anlaşmalar var mı? (provalara saatinde başlayalım, kayıt alalım/almayalım, mahrem paylaşımları çember dışına taşımayalım, ödül jürisi çağıralım/çağırmayalım gibi gibi gibi)
- şimdi biraz yavaşlayalım. (her fırsatta. piyasa koşullarının dayattığı hız, birçok şeyin konuşulmadan, içe atılarak geçilmesine, öğrenilmiş kalıpların otomatik şekilde yeniden üretilmesine sebep olabiliyor.)

bu tip soruları baştan sormayı akıl edebildiğim ZBAM! sürecinde bir noktada, kendi içimizde armağanlaşmanın da yolları açıldı. bu satırları Dilan’ın bana armağan ettiği dizüstü bilgisayarda yazıyorum. 2019 yılında katılmak istediğim bir eğitime nakit param yetişmeyince, ZBAM! çemberindekiler o haftaki oyunun armağan gişesinden bana nakit para armağan ettiler ve beni eğitime gönderdiler; ben de eğitimden öğrendiklerimi topluluğa getirdim. o eğitim, şu an üzerinde çalışmakta olduğum dördüncü oyunumuzun ilham tohumlarını da attı. bunu da özellikle kayda geçirmek istedim çünkü benim için ‘istemek’ çok kırılgan bir yer, çok korkutucu. ‘borçlu kalma’ hissi neredeyse dayanılmaz gibi. asosyalliğimin ve yakınlık korkumun temellerinin çözülmesine, kendimi giderek daha fazla dünyaya, insanlığa ait hissetmeme yardımcı olan topluluğuma şükran ‘borçluyum’.

topluluk aracı olarak takdir ve geribildirim

prova gibi çıplak hissedilen, tüm sinir uçlarının açıldığı yoğun süreçlerde, ‘emeğimle görülmek, niyetimle görülmek, çabamın takdir edilmesi, onaylanmak’ gibi çeşitli ihtiyaçlar çok canlı olabiliyor; bu ihtiyaçların karşılanmaması anlaşmazlıklara, kırgınlıklara sebep olabiliyor. bu tip ihtiyaçların toplumsal yaşantıda ‘onay beklemek/ilgi delisi olmak/drama kraliçeliği yapmak’ gibi çeşitli şekillerde yargılanıyor olması da işimizi hiç kolaylaştırmıyor.

bir kırgınlık yaşandığında, andığım ihtiyaçların karşılanması için ricada bulunmayı önemsiyorum. biz de topluluğumuzda sıklıkla, anlaşmazlık çıkmasını beklemeden, birbirimizin takdir ettiğimiz yönlerini saydığımız çemberler yaptık.

geribildirim konusu ise, ‘tiyatro eleştirmenliği’ gibi, benim boyumu çok aşan bir konuya giriyor. ben sadece bizim anladığımız/pratik ettiğimiz kadarını aktarayım:

seyircilerimizden, meslektaşlarımızdan ve eleştirmenlerden gelen iyi - kötü her çeşit geribildirimi mutlaka değerlendirdik ve üzerine ne kadar konuşmuş olursak olalım, her kavramı/seçimimizi baştan baştan gözden geçirdik.

Yavuz Pak'ın ZBAM! üzerine yazdığı eleştiriye¹⁶ burada yer vermek istiyorum. lisede ilk oyun yazmaya başladığımda babam 'aaa, bak burası İonesco'ya benziyor' gibi geribildirimlerde bulunarak, beni hiç küçük görmeden, çömezliğimi hiç hissettirmeden ve tepeden hiçbir şey indirmeden beni tiyatro tarihindeki ruh arkadaşlarımla tanıştırmıştı. Yavuz Pak'ın yazısı da üzerimde aynı etkiyi yarattı ve okul günlerinden beri kütüphaneden indirmedığım kitapların tozunu silmeme, kendi yolumda netleşmeme yol açtı; şu an üzerinde çalıştığım dördüncü oyunun kuramsal/kavramsal çerçevesini netleştirmemi sağladı. tiyatronun nasıl bir ortak üretim olduğunun altını çizmek adına kaydetmek istedim.

doğru kişilerden destek almak, bu kadar deneysel ve kırılgan işler yapanlar için çok önemli herhalde. özellikle insanın hayatı boyunca hangi duraklardan geçerek, nerelerde düşüp nerelerde kaktığını bilerek, yaşamına şahitlik ederek destek verebilecek insanlar bulmak. evrenden aldığımız armağanlardan biri de, Defne'nin annesi Nihal Koldaş ve benim annem Alev Akçin'in bize böyle bir şahitlik ve destek vermeleri oldu. neyin işleyip işlemediğini son derece açık sözlülükle söyleyeceğine güvendiğimiz, kendileri de sanatçı olan bu Anne kadınlar, ne şanslıyız ki işlerimize 'çocuklarının' işleri gibi değil, meslektaşlarının işleri gibi bakabildiler. dilerim, kalbinde sanata çağrı duyan her çocuğa böyle anne babalar nasip olsun.

pembe bulutlar dağıldığında: gölgeler, tabular, Eros tıkanması

Şiddetiz İletişim Arabuluculuk eğitiminde yaptığım çalışmalarda karşılaştığım şu iki soru benim için çok kıymetli oldu:

- lider olarak yapmak istediğin hizmette tam olarak niyetin ne, neyi amaçlıyorsun? bunu yapmak hangi ihtiyaçlarını karşılayacak?
- kendine koyduğun amaçla örtüşmeyen beklentilerin var mı?

ilk soruya verdiğim yanıt, köprüler kurmak, alanlar açmak, büyük topluluğa, topraklara şifa ve barış getirmektir. böylece katkıda bulunma, yaşama şükranımı sunma, kendimi gerçekleştirme, oyun, keşif, bağlantı gibi ihtiyaçlarımı karşılayacaktım.

son soru ise bir çeşit gölge çalışması. içimde, tüm bunları yaptığımda, insanların bana 'hayran kalmasını' umduğumu keşfettim. bunu özellikle şeffaflaştırıyorum, çünkü bu farkındalığa ulaşmak, lider olarak nereden geldiği belirsiz asabiyet, tükenmişlik, hayal kırıklığı gibi duygularla daha rahat başa çıkmamı sağladı. kendime zor sorular sormayı, karanlık köşelerimi sobelemeyi çok kıymetli buluyorum. bu bir özeleştiri pratiği değil benim için. istersem topluluğuma 'arkadaşlar şu an bana hayran olunması ile ilgili bir süreç yaşıyorum, sizde bana karşı hayranlık uyandıran iki özelliğimi benle paylaşır mısınız, bakayım hangi ihtiyacım karşılanıyor?' bile diyebilirim. bu bir özgürleşme pratiği: vermek istediğim hizmeti, sunmak istediğim katkıyı, doğru motivasyonlarla doğru şekilde sunabilmek için; içimde büyüyen hangi yeşillikleri sulamak, hangilerini söküp atmak istediğime özgürce karar verebilmek için.

¹⁶ <https://tiyatrodergisi.com.tr/neden-olmasin-belki-zbam-diye-olur/>

şeffaflaştırmak istediğim üç deneyim daha var. giderek tetikleyici bir içeriğe dönüşebilir. yeri geldiğinde uyarımı tekrarlayacağım. şimdi ben de derin bir nefes alıp biraz yavaşlayayım.

bir süre sadece kadınlarla çalıştıktan sonra topluluğa etkin şekilde iki erkek katıldı: hiç tanımadığım bir oyuncu ve başka bir kurumdan öğrencim. bu durum çeşitli keşiflere vesile oldu. hiç tanımadığım oyuncuyla baştaki ilişkilenmemiz, topluluk olarak ‘bu oyunda oynamak ister misin’ yerine ‘bu oyuna nasıl armağanlar vermek istersin?’ falan gibi tuhaf jargonlar kullandığımızdan, haliyle bir süre dilde ortaklaşmak için komik ve eğlenceli bir araştırmaya dönüştü. süreç ilerledikçe, yeni tanışıyor olmaya armağanlaşmanın mahcubiyetinin de eklenmesiyle, kendimi lider olarak sıklıkla bu kişinin nasıl hissettiğini anlamaya çalışırken buldum, ki aslında bu topluluktaki herkesi gözetmek için yaptığım bir şeydi fakat zamanla, kendimi sanki bu kişinin onayını daha fazla arıyormuş gibi hissetmeye başladım. bu beni içsel olarak bir araştırmaya götürdü: bu kişi erkek olduğu için mi böyle bir onay arayışındaydım yoksa? topluluktaki diğer erkek, öğrencim olduğu için mi onun onayını daha az arıyordum? eyvah, hiyerarşi mi üretiyordum? kendi şifalanmamış travmalarım beni ele mi geçirmişti? neler olduğunu net şekilde anlayana kadar bu içsel araştırmanın beni çarmıhlarda yaktığını söyleyebilirim.

keşfettiğim şey şu oldu:

lider ve hoca olarak haliyle, birlikte çalıştığım insanlara karşı herhangi bir duygusal, tensel, erotik yakınlık beslemeyi kendime yasaklamıştım. cishet¹⁷ (het kısmı gibimsi) bir kadın olarak, hem cinsellik ve cinsel şiddet gibi konular üzerine yazıyor, topluluğa atanmış cinsiyet, aşk yönelimi, cinsel fanteziler gibi konuları getiriyor, hem de kendi cinselliğimi, daha doğrusu Eros enerjimi, büyük bir iyi niyetle de olsa, bir doktor gibi silmeye çalışıyordum. tabii ki bu tabuda, geldiğim konservatif tiyatro geleneğinin de büyük bir etkisi vardı; tiyatrodaki profesyonel etik konusunun cinsellik ve duygusallık alanında yeterince derinleşmemiştim, çünkü henüz karşıma içsel bir gündem olarak çıkmamıştı. bu iki erkekle birlikte çalışmanın içsel süreçlerimde tetikledikleri sonucunda ben şuraya vardım:

tabu koymak işe yaramıyor! kendime sert bir ‘*sakın pembe fili düşünme!*’ emri vermişim ve içimde bir yerlerde sürekli kendime ‘pembe fili düşünme’ diyorum. bunun sonucu ne oluyor? sürekli pembe fili düşünüyorum.

bunun çok hassas bir konu olduğunun farkındayım, fakat bu içsel deneyimi görünür kılmazsam, şu an performans sanatları alanının içinden geçtiği döneme dürüst katkımı koyamamış olacağım. lütfen bu satırları tek bir kişinin deneyimi olarak okuyun, mutlak gerçeklik olarak değil.

¹⁷ “cishet” (cisgender heterosexual): Tr. “cishet” (“sishet” şeklinde okunur.) sahip olduğu cinsiyet kimliği, doğumda kendisine atanmış cinsiyetle örtüşen ve heteroseksüel cinsel yönelime sahip kişilere denilir. “cishet” şeklinde kısaltılmış versiyonunun LGBTİ+ topluluğunun içindeki popüler kullanımı negatif bir anlam taşımakta ve söz konusu kimliğin toplumda ezici bir hegemonyaya sahip olduğuna işaret etmektedir. kaynak: <https://kaosgldernegi.org/images/library/cevirisozlugu2020.pdf>

özgür seçime çok kıymet veriyorum. lider olarak elimde güç tuttuğum durumlarda, bu gücü kimse üzerinde **zorla kullanmama kararının da özgür bir seçim olmasını** istiyorum; **dışlanma, ifşa edilme, linç yeme, reddedilme, sevilmemeye korkusuyla yapılan eylemlerin, doğru eylemler olsa bile, sürdürülebilir, kalıcı bir değişim yaratmamasından korkuyorum.** o yüzden şimdi, bir lider olarak bu durumu şiddetsizce ve kimseye zarar vermeden çözmek için içimden kendime söylediklerimi, bu kadar kırılgan bir şey paylaşmanın utancını da koluma takarak şeffaflaştıracağım:

‘ne istiyorsun, hemen kendine itiraf et. her şeyi yapabilirsin ve bana her şeyi söyleyebilirsin. birlikte çalıştığın birine karşı çekim duyuyorsan, ben, Şirvan, seni yargılamayacağım ve sana kızmayacağım. topluluğun ahengini, uyumunu da bozmayacağız. tehlike yok. bana itiraf edebilirsin. bu kişiyle tam olarak ne yaşamak istiyorsun?’

kendime bu yargısız alanı açana kadar asla duymadığım şu cılız ses, nihayet bu radikal öz dürüstleşme sonucunda çıktı:

‘bu kişiyle arkadaş olmak istiyorum, kafa çocuk!’

kendime koyduğum tabu, normal koşullarda doğallıkla akacak arkadaşlık sürecinin önünü kesmiş, benim farkında olmadan araya mesafe koymama sebep olmuştu.

o yüzden tekrar altını çizmek isterim: benim deneyimimde işe yarayan şey tabu koymak değil, kendime dürüst davranmak, **özgür seçim hakkımı kendime iade etmek** oldu.

neyse ki bir süre sonra, Eros enerjisinin sadece seks ile ilişkilendirmesini sorunsallaştıran ve başka bir sürü kapılar açan Tamera Şifa Biyotopuyla¹⁸ tanıştım.

şimdi şeffaflaştıracağım deneyim, bazı okuyucular için tetikleyici olabilir. dilerim kendi iç huzurunuzu her şeyin üstünde tutarsınız.

prova notlarında da andığımız meşhur prova öncesi, kahkahalar, yakınlaşmalar, türü çeşitli muzurluklarla geçen balkon sohbetlerimizin birinde, kendi cinsel fantezilerimle ilgili bir deneyim paylaştım; topluluk bunu çeşitli hayret nidaları ve kahkahalarla karşıladı. o şakalaşma atmosferinde ben de öğrencime dönüp ‘*yaa, ben sana dedim, hoca deme lazım olur!*’ dedim. evet, bunu dedim. daha da büyük bir kahkaha koptu, büyük bir neşe içerisinde, hiç kimse, ben de dahil bir sorun görmeden, provaya geçtik.

akşam eve dönüp yalnız kaldığımda dank etti: ettiğim laf başka koşullarda gayet tacizkar anlaşılabilirdi. hatta ... yoksa öyle mi anlaşılmıştı? tacizde mi bulunmuştum?!?!? Nihan ve Dilan’la bu aşamada, bir çeşit iç işleri komitesi gibi olmuştuk, topluluk liderliğini çok şükür ki artık tek başıma yürütmek zorunda değildim ve aklıma takılan hemen hemen her konuyu onlarla paylaşıyordum topluluğa getirmeden önce. o gece de onları aradım. ikisi de bunu hiç

¹⁸ <https://www.tamera.org/>

düşünmediklerini, hiç o şekilde anlaşılmadığını söylediler; fakat evet, ben bir erkek, öğrencim de kadın olsaydı belki de farklı mı tepki verirdik? vermezdik sanki, çünkü bizim güven ve sevgi bağlarımız çok güçlü, bizde olmaz öyle şeyler... ama tam da ‘bizde olmaz öyle şeyler’ diyerek bu tip deneyimler hasır altı edilmiyor mu...

10 yıllık topluluk liderliği sürecimin en dehşet verici deneyimlerinden biri oldu bu. ertesi gün provaya giderken, salonun kapısından girene kadar başka bir topluluktan bir arkadaşım ile telefonda kaldım. hissettiğim çaresizliğin büyük bir kısmı, öğrencim gerçekten tacize uğramış hissetmişse, bunun dile gelmesine ve şifalanmasına nasıl alan açabileceğime dair hiçbir bilgi ve deneyiminin olmamasından kaynaklanıyordu. idealde, bir arabulucu eşliğinde çembere oturmak bizi çok kolaylaştırırdı ama toplulukta benim dışımda bu deneyime sahip biri yoktu; bu da olayın taraflarından biri olarak benim bir çeşit hiyerarşi/şiddet/şeffafsızlık yaratma potansiyelimi artırıyordu. diğer topluluğumdan destek aldığım arkadaşım ile netleştirebildiğimiz iki konu oldu: ben o ‘hoca deme lazım olur’ lafını ederken o an nasıl hissettiğimi netleştirdim –kırılgan bir cinsel deneyim paylaştığım için utanmışım, farkında olmadan dikkati başkasının üzerine atmak için espri yapmışım. (tacizin ardındaki güdüyü anlamak, tacizi meşrulaştırmaz. ama kimse de saf kötülük olsun diye herhangi biri eylemi yapmıyor.) bir de öğrencimle yapacağım konuşmanın baş başa değil, ortak alanda, etrafta insanlar varken, ama bizi duymazken yapılabileceği konusunda arkadaşım ile netleştik (bu ve bunun gibi birçok konuda topluluk desteğinin öneminin altını çizmek isterim; tek başıma kendi suçluluk cehennemimde kalarak netleşemezdim.)

ben öğrencime, bir kaygıya düştüğümü, şu an beni dinlemeye alanı olup olmadığını sorduktan sonra, sahnenin ortasında, topluluk üyeleri çevremizde provaya hazırlanırken, şu cümleleri kurabilme cesareti bulabildim:

- dün ‘hoca deme lazım olur’ lafını ettim, güldük geçtik ama eve döndükten sonra telaşa düştüm; bu lafı duymanın sende herhangi bir olumsuz etkisi olduysa benimle paylaşmak ister misin?

tabii ki öğrencim neden bahsettiğimi bile anlamadı ve konuşmanın devamında hem derinleştik hem güldük; çünkü bu örneğe mahsus olarak gerçekten ne niyetimde ne enerjimde bir tacizkarlık yoktu, topluluk olarak cinsellik konusunda bolca konuşuyor, sürekli her konuda birbirimizin rızasını almaya dayalı bir kültür oluşturmaya çalışıyorduk ve yıllar içerisinde öğrencimle geliştirdiğimiz ilişkide birbirimize bu şekilde takıldığımız olmuştu. özellikle hiyerarşisizlik üzerine çalıştığımız için, başka bir kurumdan öğrencim olan ama şimdi bir eşitler meclisinde oturduğumuz bu kişinin bana hoca demesi/dememesi üzerine de bolca sohbetlemiştik. sonradan bu deneyim benim anlamlar dünyamda, yavaşlamanın ne kadar önemli olduğunu gösteren bir örnek olarak kaldı. alışılmışlıklar, otomatik tepkiler, prova/oyun heyecanı ve gündelik yaşamın hızı arasında, istemediğimiz şeyleri üretmenin ne kadar kolay olabileceğini yeniden görmüş oldum. (bu deneyimleri yazarken herkesin rızasını aldığımı, bu metni paylaşmadan önce herkesin okuduğunu eklemek isterim.)

bu metinde topluluk deneyimimizi şeffaflık ve dürüstlikle paylaşmaya çalışıyoruz. bazı başka deneyimlerimizi iki zıt uca, yani kişileri ifşa etmek ya da olanları tamamen görmezden gelip hiç bahsetmemek uçlarına savrulmadan nasıl aktarabileceğimiz konusunda kafamız karıştı. vardığımız noktada, bunları size ‘soru’ şeklinde aktarmanın en dürüst yol olacağını bulduk. aşağıdaki sorular, 10 yıllık bir sürecin sonunda benim kalbimde yol göstermesi için taşıdığım sorular.

- hiyerarşisiz, şiddetsiz, konsensüsle karar veren ve ortak üretim yapan bir toplulukta aşk ilişkisi yaşayan bireylerin ilişkisi bittiğinde, topluluğun tarafsız kalarak bu kişilerin hepsini duyabilmesi için neler yapabiliriz?
- evlilikleri kutladığımız gibi ayrılıkları da topluluk şahitliğinde kutlayabilmek nasıl olurdu? yasın dile gelmesine alan açmak nasıl olurdu?
- ilişkide taraflardan biri duygusal, psikolojik ya da fiziksel şiddet uyguladıysa, topluluk şiddet uygulayan kişiyi nasıl karşılamak istiyor? bu kişinin adı tarihimizde yer almaya devam etmeli mi? Woody Allen’ın filmlerini izliyor muyuz?
- çözülmemiş soru/sorunlarla var olmaya devam edebilmek için ne gibi kaynaklar kullanabiliriz? çemberler? kadın/erkek çemberleri? onarıcı adalet çemberleri? topluluk dışında benzer yol yürüdüğümüz kolaylaştırıcı ve arabuluculardan destek almak? hafızamızı kaydetmek?
- Eros’un tabulaştırılmadığı, özgürce aktığı, cinselliğin bastırılmadığı ama kutlandığı, gölgelerin sürgüne gönderilmediği ama psişeyle bütünleştirildiği, rızaya dayalı, şeffaf, güvenli alanlar ve topluluklar oluşturmada bize neler destek olabilir?

büyülü sorular, kalpten dualar

soruların büyülü olduğuna inanıyorum. doğru zamanda sorulan doğru soruların insanın yoluna ışık, kapalı kapılarına anahtar olduğuna dair deneyimlerim var. asla son nokta konmamasını dilediğim, ömrüm boyunca doldurmaya niyet ettiğim bu deneyim metnini şimdilik bitirirken, tam bugün 11 Şubat Perşembe gecesi bana ışık olsunlar diye kalpzihnime davet ettiğim, cevaplamaya değil soruyla kalmaya gayret ettiğim bu anahtarlardan bazılarını, sizlerle de paylaşmak istedim:

- doğru şeyi doğru sebeple yapıyor muyum?
- bu oyun/proje/fikir tam olarak neye hizmet ediyor?
- başarısızlıktan/parasızlıktan/yalnızlıktan korkmasaydım, yani kısaca korkmasaydım şu an tam olarak ne yapıyor olurum?
- tiyatronun işlevi ne?
- tiyatronun işlevi ne?
- tiyatronun işlevi ne?
- erteliyor muyum, sürece mi teslim oluyorum? erteliyorsam, bu hangi ihtiyacımı karşılamakta? konfor mu? duygusal güvence? bu ihtiyacımı başka şekilde karşılayıp işimi ertelemeyen yoluma devam etmem mümkün mü?
- gündemimi tivitir belirliyor olmasaydı, ne üzerine düşünmek/yazmak/konuşmak/oyunlamak isterdim; benim kalbimin gündemi ne?

- insan ve insanötesi tüm varlıkların ekosisteminde sadece benim doldurabileceğim bir yer var, çünkü evrim yanılmış olamaz. sadece benim yapabileceğim, hem de tam şu an yapabileceğim çok belirgin bir eylem var. ne o?

deneyimlerimizi okuduğunuz için can-ı gönülden teşekkür ederim.

dilerim siz de kendinizi adamaya degecek,
kalbinizden gelen çağrışı bulun.
eğer bu çağrı tiyatro yapmak yönündeyseniz,
dilerim kabileniz, tez vakitte karşınıza çıksın.
her provaya gidiş bir hac,
her prova kut'lu bir tören olsun.
Aşk olsun.

armağana davet: bu metinde kopirayt yok, kopileft var. kendi ihtiyaçlarınızı gözeterek metni çoğaltabilir, paylaşabilirsiniz. bunu yaparsanız kaynak belirtmeniz, topluluğumuzun adını anmanız, bizim deneyimimizi onurlandırır, görülme, takdir, anlaşılma ihtiyaçlarımızı gözetir. bu deneyim derlemesi okuyucuya, tiyatrocuya can-ı gönülden armağan ediliyor ve *belirli* bir karşılık beklenmiyor. bununla birlikte bu derleme kalbinizde bir yerlere dokunuyorsa, eğer gerçekten içinizden gelirse yazara ya da topluluğa bir armağan vermek konusunda sizi cesaretlendirmek isteriz.

bu armağan şu şekillerde olabilir:

- para armağanı
- herhangi bir bilginin, nesnenin, deneyimin, mekanın paylaşımı
- topluluğun gelecek oyunlarına katkı (para, tasarım, tanıtım, prova alanı, sahne gibi)
- atalık tohum
- içinizden gelen başka herhangi bir şey

bu metinde geçen her türlü çalışma/pratik hakkında bilgi ya da destek isterseniz, kendi topluluğunuzda bu çalışmaları denemek için fikre ya da deneyime ihtiyaç duyarsanız, ya da topluluğumuza katılmak isterseniz, bizlerle bağlantıya geçebilirsiniz.

yazarla iletişime geçmek için:

sirvanakan@gmail.com

toplulukla iletişime geçmek için:

iletisim@karakabare.com

topluluğa katılmak için:

<https://karakabare.com/niyet-mektubu/>

teşekkür

kuruluşumuzdan ZBAM!'ın perde kapamasına kadar topluluğumuza çeşitli katkılarda bulunan herkesi, katkılar arasında hiyerarşi kurmadan, herhangi bir sıralama gözetmeden yazma ve onurlandırma ihtiyacı içindeyim. unuttuğum biri olursa affola. bu metin kapanmış bitmiş bir metin değil; lütfen bana kendinizi hatırlatın ki sizi onurlandırma fırsatı bulabileyim:

Defne Koldaş
Selin Zafertepe
Alev Akçin
Nihal Koldaş
Sinem Bozbulut Patterson
Ak'la Kara Tiyatrosu
GalataPerform
Nazım Hikmet Kültür Merkezi
Alt Kat Sanat
Hülya Tosun
Tüm Seyircilerimiz
Metin Deniz
Ahmet Kol
Maya Sahnesi
Serpil Coşkun
Murat Bakır
Kurtuluş Arı
Barış Bal
Hilal Köse
Yüksel Aymaz
Selami Üstübi
Gizem Alav Şapçı
Hazal Bakan
Ali Osman Böcekçioğlu
Hazer Zülfikaroğlu
Burcu Halaçoğlu
Bilgi Üniversitesi
Nilay Erdönmez
Baki Turanlı
Aykut Özen
Tugay Görmez
Gözde Berberoğlu Özen
Onur Özen
Çelik Kasapoğlu
Hakan Çeliker
Osman Sarı

Önder Güleç
Begüm Hayman Gülaydın
Memo
Umur Duymaz
Dolunay
Nihan Şentürk
Dilan Erdoğan
Cumhuriyet Gazetesi
Yavuz Pak
Direklerarası Seyircileri
Yeni Tiyatro Dergisi
Furkan Ak
Tuba Karabey
Can Bulut
Cem Çetin
Lezbifem
Zumbara
Şirvan Kalenderoğlu
Egemen Candan
Mert Polatay
Emre Ertegün
Mustafa Polat